

**Załącznik
do Uchwały Nr XV/90/04
Rady Gminy Bakalarzewo
z dnia 23 września 2004 r.**

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA
DLA GMINY BAKALARZEWO**

Bakalarzewo

Czerwiec 2004

Spis treści

1. CZĘŚĆ OGÓLNA_ 3

1.1. Cel i zakres pracy 3

1.2. Podstawy prawne opracowania Programu 3

1.3. Zasady ochrony środowiska 4

2. WNIOSKI Z PROGRAMU OCHRONY ŚRODOWISKA POWIATU SUWAŁSKIEGO NA LATA 2004-2012 7

3. CHARAKTERYSTYKA GMINY BAKAŁARZEWO_ 7

3.1. Lokalizacja gminy 7

3.2. Ukształtowanie terenu i struktura zagospodarowania ziemi 7

3.3. Historia 8

3.4. Sytuacja demograficzna 9

3.5. Rolnictwo i przemysł 10

3.6. Infrastruktura 12

3.6.1. Wodociągi 12

3.6.2. Kanalizacja i oczyszczalnia ścieków_ 13

3.6.3. Składowisko odpadów_ 14

3.6.4. Drogi 15

3.7. Zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego_ 15

3.8. Promieniowanie 15

3.9. Hałas komunikacyjny 16

3.10. Zasoby naturalne 16

3.10.1. Przyroda nieożywiona 16

3.10.2. Zasoby przyrody ożywionej 18

3.11. Klimat 21

3.12. Budżet 22

4. PLANOWANE PRZEDSIĘWZIĘCIA DOTYCZĄCE BEZPOŚREDNIO LUB POŚREDNIO OCHRONY ŚRODOWISKA_ 23

4.1. Założenia do strategii 23

4.2. Strategia rozwoju gminy Bakalarzewo_ 27

4.2.1. Działania w zakresie rozwoju systemu transportowego_ 29

4.2.2. Działania w zakresie rozwoju nowoczesnych systemów energetycznych 30

4.2.3. Działania w zakresie rozwoju systemów zaopatrzenia w wodę, odprowadzania i oczyszczania ścieków oraz usuwania i utylizacji odpadów stałych 33

4.2.4. Działania w zakresie ochrony różnorodności biologicznej i walorów krajobrazowych 43

4.2.5. Działania w zakresie monitoringu środowiska przyrodniczego_ 46

4.2.6. Działania w zakresie edukacji ekologicznej 47

5. MOŻLIWOŚCI POZYSKIWANIA ZEWNĘTRZNYCH ŚRODKÓW FINANSOWYCH_ 49

1. CZĘŚĆ OGÓLNA

1.1. Cel i zakres pracy

Celem niniejszego opracowania jest **"Program ochrony środowiska dla gminy Bakalarzewo"**. Do opracowania takiego dokumentu zobowiązuje wszystkie gminy obowiązujące w Polsce prawo. Zgodnie z założeniami i oczekiwaniami władz gminy Bakalarzewo opracowanie ma być pomocne przy planowaniu szczegółowej strategii działań w najbliższych latach na terenie objętym programem.

Zgodnie z wymogami ustawy prawo ochrony środowiska oraz innych pokrewnych aktów prawnych, a także zaleceniami Agendy 21, opracowywany **"Program ochrony środowiska"** spełniać ma zadanie bazy informacji umożliwiającej kompleksowe planowanie i zarządzanie zasobami środowiska przyrodniczego, zawierającej podstawowe informacje o środowisku przyrodniczym oraz kierunkach rozwoju, uwarunkowaniach przyrodniczych i podejmowanych działaniach w zakresie ochrony przyrody i ochrony środowiska, w tym - o potrzebach działalności inwestycyjnej.

Program ochrony środowiska opracowano na podstawie istniejących dokumentów i opracowań merytorycznych wykonanych dla gminy Bakalarzewo, powiatu suwalskiego i Ekologicznego Stowarzyszenia Gmin "Rospuda" oraz **"Programu ochrony środowiska dla województwa podlaskiego"**, a także z materiałów tematycznych (publikowanych i niepublikowanych).

Dane te, a także uwagi przekazane przez Urząd Gminy, posłużyły do wykonania koncepcji *Programu*.

1.2. Podstawy prawne opracowania Programu

"Polityka ekologiczna państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010" została sporządzona zgodnie z ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 62, poz. 627 i Nr 115, poz. 1229 oraz z 2002 r. Nr 74, poz. 676, Nr 113, poz. 984 i Nr 153, poz. 1271), która w art. 13-16 wprowadza obowiązek przygotowywania i aktualizowania co 4 lata polityki ekologicznej państwa. Zgodnie z art. 17 Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 62, poz. 627), zarządy województw, powiatów i gmin zobowiązane są do sporządzenia odpowiednio wojewódzkich, powiatowych i gminnych programów ochrony środowiska w celu realizacji polityki ekologicznej państwa. Zgodnie z art. 10 ust 4 Ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o wprowadzeniu ustawy - Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 100, poz. 1085) rady gmin zobowiązane są do uchwalenia gminnych programów ochrony środowiska do dnia 30 czerwca 2004 r.

Zapisy ustawy porządkują dotychczasową praktykę okresowego sporządzania dokumentów programowych o nazwie *"Polityka ekologiczna państwa"* dla różnych horyzontów czasowych lub nawet bez jednoznacznego określania okresu ich obowiązywania, istniejącą od 1990 roku. W 2000 r. opracowana została bardziej szczegółowa i zbliżona do rzeczywistości *"II Polityka ekologiczna państwa"*, która została przyjęta przez Sejm w 2000 r. Opracowanie *"Polityka ekologiczna państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010"* uszczegółowi zapisy z w/w *"II Polityki ..."* oraz nakreśla nowe zadania w związku z przystąpieniem Polski do Unii

Europejskiej. Ustawa - Prawo ochrony środowiska w swoim art. 13 stwierdza, że polityka ekologiczna państwa ma na celu stworzenie warunków niezbędnych do realizacji ochrony środowiska. We współczesnym świecie oznacza to przede wszystkim, że polityka ta powinna być elementem równoważenia rozwoju kraju i harmonizowania z celami ochrony środowiska celów gospodarczych i społecznych. Oznacza to także, że realizacja polityki ekologicznej państwa w coraz większym stopniu powinna dokonywać się poprzez zmiany modelu produkcji i konsumpcji, zmniejszanie materiałochłonności, wodochłonności i energochłonności gospodarki oraz stosowanie najlepszych dostępnych technik i dobrych praktyk gospodarowania, a dopiero w dalszej kolejności poprzez typowo ochronne, tradycyjne działania takie jak oczyszczanie gazów odlotowych i ścieków, unieszkodliwianie odpadów, itp. Na koniec oznacza to również, że aspekty ekologiczne powinny być obligatoryjnie włączane do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach gospodarowania, a także do strategii i programów rozwoju na szczeblu regionalnym i lokalnym.

Obowiązująca "*Polityka ekologiczna państwa*" wytycza kierunki działań dla Polski w zakresie ochrony przyrody, gospodarki wodno-ściekowej i zaopatrzenia ludności w wodę, ochronę powietrza atmosferycznego, gospodarki odpadami, ochrony przed hałasem i promieniowaniem jonizującym. Minister środowiska zobowiązany został do opracowania programu wykonawczego do tej polityki. Wiele z wymienionych w delegacji dla ministra środowiska zadań zostało już wykonanych. Aktualnie najważniejsze wydają się być szczegółowe programy ochrony środowiska wraz z planami gospodarki odpadami dla województw, powiatów i gmin.

1.3. Zasady ochrony środowiska

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska - określa zasady ochrony środowiska oraz warunki korzystania z jego zasobów, z uwzględnieniem wymagań zrównoważonego rozwoju. Wiodącą zasadą polityki ekologicznej pozostaje zasada zrównoważonego rozwoju, która uzyskała prawo obywatelstwa wśród społeczeństw świata w wyniku Konferencji Narodów Zjednoczonych w Rio de Janeiro w 1992 r. Podstawowym założeniem zrównoważonego rozwoju jest takie prowadzenie polityki i działań w poszczególnych sektorach gospodarki i życia społecznego, aby zachować zasoby i walory środowiska w stanie zapewniającym trwałe, nie doznające uszczerbku, możliwości korzystania z nich zarówno przez obecne jak i przyszłe pokolenia, przy jednoczesnym zachowaniu trwałości funkcjonowania procesów przyrodniczych oraz naturalnej różnorodności biologicznej na poziomie krajobrazowym, ekosystemowym, gatunkowym i genowym. Istotą zrównoważonego rozwoju jest równorzędne traktowanie racji społecznych, ekonomicznych i ekologicznych, co oznacza konieczność integrowania zagadnień ochrony środowiska z polityką w poszczególnych dziedzinach gospodarki. Zasada zrównoważonego rozwoju powinna być przy realizacji polityki ekologicznej państwa uzupełniona szeregiem zasad pomocniczych i konkretyzujących, które znalazły zastosowanie w rozwiniętych demokracjach.

Inna z zasad podstawowych, ujętych w II Polityce ekologicznej państwa, "zasada przezorności", powszechnie stosowana jest w polityce ekologicznej krajów rozwiniętych. Przewiduje ona, że rozwiązywanie pojawiających się problemów powinno następować po "bezpiecznej stronie", tj. że odpowiednie działania powinny być podejmowane już wtedy, gdy pojawia się uzasadnione prawdopodobieństwo, że problem wymaga rozwiązania, a nie dopiero wtedy, gdy istnieje pełne tego naukowe potwierdzenie. Pozwala to unikać zaniechań wynikających z czasochłonnych badań, braku środków lub zachowawczego działania odpowiedzialnych osób bądź instytucji. Związana z nią zasada wysokiego poziomu ochrony środowiska zakłada, że stosowanie zasad prewencji i przezorności powinno być ukierunkowane na wysoki i bezpieczny dla zdrowia ludzkiego poziom ochrony środowiska. Zasada integracji polityki ekologicznej z politykami sektorowymi wynika z konstytucyjnej zasady zintegrowanego rozwoju i skutkuje niżej wymienionymi zasadami prewencji

(w tym ideą likwidacji zanieczyszczeń u źródła), przezorności i wysokiego poziomu ochrony środowiska. W praktyce oznacza ona uwzględnienie w politykach sektorowych celów ekologicznych na równi z celami gospodarczymi i społecznymi. Ważnym warunkiem skuteczności działań na rzecz zrównoważonego rozwoju jest przyjęcie zasady równego dostępu do środowiska przyrodniczego.

Powyższe zasady skutkować powinny stymulowaniem w ramach nowej polityki ekologicznej państwa następujących procesów:

- ❑ rozszerzania i umacniania możliwości odtwarzania się zasobów odnawialnych oraz rewitalizacji i renaturalizacji zdegradowanych ekosystemów,
- ❑ racjonalnego korzystania z zasobów nieodnawialnych i dążenia do ich zastępowania dostępnymi substytutami,
- ❑ stopniowego eliminowania z użytkowania substancji niebezpiecznych i toksycznych (oraz również w tym przypadku - zastępowania ich mniej uciążliwymi dla środowiska substytutami),
- ❑ ograniczania skali uciążliwości działalności gospodarczej dla środowiska i nie przekraczania granic jego odporności,
- ❑ zwiększenia bezpieczeństwa prowadzenia procesów z udziałem materiałów niebezpiecznych i ograniczenia występowania oraz skutków zagrożeń środowiska o charakterze nadzwyczajnym,
- ❑ stałej ochrony i odtwarzania, w możliwym zakresie, różnorodności biologicznej na poziomie krajobrazowym, ekosystemowym, gatunkowym i genowym,
- ❑ tworzenia podmiotom gospodarczym warunków do uczciwej konkurencji w sferze dostępu do ograniczonych zasobów środowiska i możliwości odprowadzania zanieczyszczeń,
- ❑ usprawniania procesów podejmowania decyzji dotyczących środowiska, zwłaszcza na szczeblu lokalnym, w tym stymulowania udziału społecznego w tych procesach,
- ❑ dążenia do zapewnienia poczucia bezpieczeństwa ekologicznego poszczególnym jednostkom i grupom społecznym (tworzenia warunków sprzyjających zdrowiu fizycznemu, psychicznemu i społecznemu, w tym poprzez kultywowanie więzi lokalnych).

Zasada uspołecznienia polityki ekologicznej będzie realizowana poprzez stworzenie instytucjonalnych, prawnych i materialnych warunków do udziału obywateli, grup społecznych i organizacji pozarządowych w procesie kształtowania modelu zrównoważonego rozwoju, przy jednoczesnym rozwoju edukacji ekologicznej, rozbudzaniu świadomości i wrażliwości ekologicznej oraz kształtowaniu nowej etyki zachowań wobec środowiska. Proces ten będzie przebiegał z wykorzystaniem mechanizmów i zaleceń wynikających z "Konwencji w sprawie dostępu do informacji, udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji i dostępu do procedur sądowych w sprawach dotyczących środowiska". W związku z przekształceniem polskiej gospodarki w gospodarkę rynkową, w polityce gospodarczej i polityce ochrony środowiska będzie umacniana zasada "zanieczyszczający płaci". Oznaczać to będzie złożenie pełnej odpowiedzialności, w tym materialnej, za skutki zanieczyszczania i stwarzania innych zagrożeń dla środowiska na sprawcę, tj. na jednostki użytkujące zasoby środowiska.

Głównym zagrożeniem dla środowiska Polski nadal pozostaje zbyt duża emisja, a także nadmierna koncentracja lub natężenie, zanieczyszczeń i innych uciążliwości (hałas, promieniowanie) w niektórych rejonach kraju. Strategia przeciwdziałania tej sytuacji będzie oparta o zasadę prewencji, która zakłada, że przeciwdziałanie negatywnym skutkom dla środowiska powinno być podejmowane na etapie planowania i realizacji przedsięwzięć w oparciu o posiadaną wiedzę, wdrożone procedury ocen oddziaływania na środowisko oraz monitorowanie prowadzonych przedsięwzięć. Oznacza to także, że przy wyborze środków zapobiegawczych oraz sposobów likwidacji skutków określonych procesów lub zdarzeń, a także przy podziale dostępnych środków na ochronę środowiska, preferencje będą uzyskiwały działania usytuowane wyżej w następującym porządku hierarchicznym:

- zapobieganie powstawaniu zanieczyszczeń i innych uciążliwości, tj. działanie na rzecz przebudowy modelu produkcji i konsumpcji w kierunku zmniejszania presji na środowisko - w szczególności poprzez stosowanie tzw. najlepszych dostępnych technik (BAT),
- recykling, tj. zamykanie obiegu materiałów i surowców, odzysk energii, wody i surowców ze ścieków i odpadów oraz gospodarcze wykorzystanie odpadów zamiast ich składowania,
- zintegrowane podejście do ograniczania i likwidacji zanieczyszczeń i zagrożeń, zgodne z zaleceniami Dyrektywy Rady 96/61/WE w sprawie zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i kontroli (tzw. dyrektywa IPPC),
- wprowadzanie prośrodowiskowych systemów zarządzania procesami produkcji i usługami, polegające na systematycznej identyfikacji, a następnie konsekwentnej realizacji celów środowiskowych prowadzących do ograniczania oddziaływań na środowisko i zużywania jego zasobów proporcjonalnie do wielkości produkcji, zgodnie z ogólnosięwiatowymi i europejskimi wymaganiami w tym zakresie, wyrażonymi m.in. w standardach ISO 14000 i EMAS, programach czystszej produkcji i Responsible Care, itp.

W Unii Europejskiej obowiązują i inne zasady, z których treścią zapoznać się można w ogólnie dostępnych dyrektywach. Podawane zapisy mają charakter bardzo ogólny a ich treść jest bezdyskusyjna. Przykładowo "zasada skuteczności ekologicznej i efektywności ekonomicznej" ma zastosowanie do wyboru planowanych przedsięwzięć inwestycyjnych ochrony środowiska (lub szerzej: przedsięwzięć wymagających nakładów finansowych), a następnie, w trakcie i po zakończeniu ich realizacji - do oceny osiągniętych wyników. W praktyce oznacza ona potrzebę minimalizacji nakładów na jednostkę uzyskanego efektu.

Z przytoczonych wyżej ogólnych zapisów dotyczących polityki ekologicznej państwa wynika, że jedną z podstawowych zasad rozwoju zrównoważonego jest dostosowanie form zagospodarowania do predyspozycji środowiska przyrodniczego tak, aby nie naruszyć równowagi przyrodniczej. Pojęcie "równowagi przyrodniczej", często występujące m.in. w ustawie "*Prawo ochrony środowiska*", bywa różnie definiowane. W niniejszym opracowaniu przyjęto definicję precyzującą określenie ustawowe następująco:

Równowaga przyrodnicza jest to taki stan, w którym na określonym obszarze istnieje równowaga we wzajemnym oddziaływaniu: człowieka, składników przyrody żywej i układu warunków siedliskowych tworzonych przez składniki przyrody nieożywionej.

Określanie tych predyspozycji, przydatności terenu do różnych sposobów jego wykorzystania oraz wyznaczanie granic bezpiecznego użytkowania wymaga identyfikacji procesów, struktur i

czynników (w tym źródeł i przyczyn przekształceń), które w danym regionie, decydują o strukturze i przebiegu procesów funkcjonowania środowiska przyrodniczego. Podstawą realizacji zasad zrównoważonego rozwoju jest identyfikacja warunków zachowania równowagi, a także określenie zasad i sposobów gospodarowania w środowisku pozwalających nie naruszać podstawowych procesów funkcjonowania przyrody.

2. WNIOSKI Z PROGRAMU OCHRONY ŚRODOWISKA POWIATU SUWAŁSKIEGO NA LATA 2004-2012

W przyjętym przez Radę Powiatu opracowaniu "*Programie ochrony środowiska powiatu Suwałskiego na lata 2004 - 2012*" zawarte zostały cele programu, stanowiące wytyczne do podejmowanych na terenie powiatu działań zmierzających do ochrony środowiska naturalnego. Fundamentalną zasadą, która przyświecała opracowaniu tego dokumentu była zasada zachowania środowiska w stanie jak najbardziej zbliżonym do stanu pierwotnego. W opracowaniu dokonana została ocena warunków przyrodniczych, społecznych i gospodarczych oraz analiza SWOT, które dały podstawę do sformułowania strategicznych celów rozwoju. Nawiązują one do celów przyjętych w "*Programie ochrony środowiska województwa podlaskiego na lata 2003-2006*" oraz celów zawartych w "*Nowej polityce ekologicznej państwa*" i "*Narodowej Strategii ochrony środowiska na lata 2000-2006*". Są to:

- ❑ Zachowanie oraz odtwarzanie bogactwa przyrodniczego i walorów krajobrazowych.
- ❑ Ochrona zasobów wód i poprawa ich jakości, racjonalne użytkowanie kopalin, gleb i powierzchni ziemi.
- ❑ Zapobieganie zanieczyszczeniu powierzchni ziemi, poprawa stanu czystości.
- ❑ Poprawa jakości powietrza atmosferycznego i klimatu akustycznego.
- ❑ Zmniejszenie dyskomfortu pracy i zamieszkiwania na terenach zurbanizowanych.
- ❑ Ograniczanie ryzyka wystąpienia poważnych awarii oraz sprawne usuwanie ich skutków.
- ❑ Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa oraz wiedzy o stanie środowiska przyrodniczego i zasadach racjonalnego wykorzystania jego zasobów.
- ❑ Rozwój świadomości ekologicznej oraz innowacyjności, transfer i wdrażanie nowoczesnych, proekologicznych technologii.

3. CHARAKTERYSTYKA GMINY BAKAŁARZEWO

3.1. Lokalizacja gminy

Gmina Bakałarzewo leży w północno-zachodniej części województwa podlaskiego, w powiecie suwałskim, 20 km na zachód od Suwałk. Obszar ten należy do Pojezierza Wschodniobałtyckiego, Makroregionu Pojezierza Litewskiego i Mezonejonu Pojezierza Zachodniosuwalskiego. Sąsiaduje z gminami: Raczki, Suwałki, Filipów (powiat suwałski) oraz Olecko (powiat olecki, województwo warmińsko-mazurskie).

Gmina zajmuje obszar 12301 ha, z czego 1554 ha to lasy i grunty leśne, a 290 ha wody. Jest to gmina o charakterze rolniczym - użytki rolne zajmują 8972 ha, w tym grunty orne 5917 ha. Przez Bakałarzewo przebiega droga wojewódzka nr 653 Sedranki - Bakałarzewo - Sejny - Poćkuny.

3.2. Ukształtowanie terenu i struktura zagospodarowania ziemi

Obszar gminy jest bardzo urozmaicony pod względem geomorfologicznym. Występują tu liczne pagórkowate wysoczyzny morenowe z pojedynczymi formami moreny czołowej, licznymi wytopiskami i wielkim polem sandrowym z rynną rzeki Rospudy oraz meandrującej Szczeberki. Na zachodzie teren posiada charakter wysoczyzny morenowej falistej z licznymi formami wytopiskowymi (zagłębieniami). Maksymalne wzniesienie terenu w tej części gminy dochodzi do około 198,6 m n.p.m. Wschodnia część gminy położona jest w obrębie mikroregionu określanego jako Pagórki Przebrodzkie. Jest to typowa wysoczyzna moreny dennej z występującymi pojedynczymi formami moren czołowych. Maksymalne wzniesienie terenu wynosi 219,0 m n.p.m.

Przez teren gminy przepływa rzeka Rospuda, na której drodze znajduje się ciąg malowniczych jezior: Głębokie, Sumowo i Okrągłe.

3.3. Historia

Historia Bakalarzewa sięga XVI wieku, kiedy to w 1514 roku Król Zygmunt Stary nadał swemu sekretarzowi Łazinskiemu i marszałkowi Litewskiemu Mikołajowi Michnowiczowi Raczkowiczowi pas ziem nad rzeką Dowspudą (obecnie Rospuda). Michnowicz, zwany Bakalarzem, założył tu osadę oraz pierwszą w tych stronach parafię. Rozwój osady musiał być bardzo dynamiczny, gdyż na mapie Macieja Strubicza z 1589 roku, przedstawiającej teatr wojny polsko-moskiewskiej z lat 1578-1580, osada zaznaczona jest jako miasteczko, podobnie jak prawie na każdej z map Wielkiego Księstwa Litewskiego. Również w dokumencie z 1603 roku wymieniane jest miasteczko Dowspudy czyli Bakalarzewo. Prawa miejskie Bakalarzewo uzyskało w 1651 roku.

Po Bakalarzewiczach dobra ziemskie przejmuje rodzina Wolskich. Jeden z nich, Mikołaj w 1609 roku uposaża parafię w cztery włoki ziemi (około 80 ha) i to on prawdopodobnie ufundował do dzisiaj zachowany ołtarz główny. Późniejszymi właścicielami tych ziem byli Chlewińscy, władający aż do końca pierwszej Rzeczypospolitej.

Ważnym wydarzeniem w dziejach Bakalarzewa był rok 1720, kiedy to król August II nadał mu prawo do dwóch jarmarków w roku oraz cotygodniowych targów. Na przełomie 1799 i 1800 roku w mieście mieszkało 620 mieszkańców, którzy mieli do dyspozycji 10 browarów i 10 gorzelni. W XIX wieku nastąpił dalszy rozwój miasta i w 1822 roku otrzymało ono prawo już do czterech jarmarków rocznie, a liczba mieszkańców wzrosła do 1003. W roku 1852 znaczna część zabudowy miasta uległa zniszczeniu w pożarze, co wpłynęło na zahamowanie jego rozwoju. Jednak Bakalarzewo szybko odbudowało się i w roku 1864 posiadało już 1317 mieszkańców.

W roku 1870, mimo wzrastającej liczby mieszkańców, Bakalarzewo ukazem carskim pozbawione zostało praw miejskich. Od tego czasu nosiło status osady miejskiej. Odebranie praw miejskich nie zahamowało jednak dalszego rozwoju Bakalarzewa. W 1880 roku było tu 1554 mieszkańców, a w jedenaście lat później - 1766. Bardzo poważny spadek ludności spowodowała I wojna światowa oraz zajęcie osady przez roszcujących sobie prawa do tych ziem Litwinów. Odbicie Suwalszczyzny przez wojsko Piłsudskiego otworzyło możliwości funkcjonowania Bakalarzewa w wolnej II Rzeczypospolitej.

W okresie międzywojennym wybudowano nową murowaną szkołę powszechną oraz monumentalny kościół. W tym czasie była tu również bożnica żydowska, urząd celny, posterunek

policji, urząd gminy, młyn oraz szereg innych instytucji państwowych i prywatnych. Rozkwit Bakalarzewa przerwała II wojna światowa. Okupant upokorzony zdobyciem przez suwalskich szwoleżerów niemieckiej wsi Reuss (Cimochoy) prawie całkowicie spalił lub zniszczył tę nadgraniczną osadę. Kolejne zniszczenia dokonane zostały w 1944 roku przez armię czerwoną odbijającą te tereny z rąk okupanta. Liczba budynków zmniejszyła się kilkakrotnie - zniszczeniu uległy zarówno domy mieszkalne, jak i kościół i szkoła. Tak zniszczone Bakalarzewo przez ponad dwadzieścia pięć lat nie mogło podnieść się z upadku. Dopiero w latach siedemdziesiątych, kiedy to naczelnikiem gminy został Stanisław Sówka, otworzyły się przed osadą ponowne perspektywy rozwoju. Obecnie osada jest wsią gminną zamieszkiwaną przez 800 osób.

3.4. Sytuacja demograficzna

Gmina podzielona jest na 32 sołectwa (33 miejscowości). Charakteryzuje się bardzo niskim wskaźnikiem gęstości zaludnienia wynoszącym 25 osób/km² - 3110 mieszkańców (dane wg Rocznika Statystycznego za 2002 rok).

Tabela 1. System osadniczy i ludność

Obszar	Pow. w km ²	Miejscowość i wiejskie	Sołectwa	Ludność ogółem	Ludność na 1 km ²	Średnia powierzchnia na 1 miejscowość w km ²
Powiat suwalski	1308	326	303	35529	27,2	4,01
Gmina Bakalarzewo	123	33	32	3110	25,3	3,73

Źródło: Rocznik statystyczny województwa podlaskiego - 2002. Urząd Statystyczny w Białymstoku

Ludność gminy Bakalarzewo, jak i całego powiatu suwalskiego, podlega dynamicznym zmianom w czasie. Zachodzący proces zmiany stanu liczebnego ludności jest odzwierciedleniem dokonujących się procesów w społeczeństwie. Bezpośrednio na stan ludności gminy oddziałuje przyrost naturalny, migracje wewnętrzne i zewnętrzne, długość życia mieszkańców i struktura wiekowa mieszkańców. Wyżej wymienione parametry są pochodną sytuacji gospodarczej odnotowywanej na terenie gminy i powiatu, warunków życia mieszkańców, jakości opieki medycznej i społecznej świadczonej przez lokalne podmioty. Ogół wymienionych czynników, jak i szereg innych drugoplanowych decyduje o stanie ludności gminy.

W gminie na koniec 2002 roku było 1517 kobiet oraz 1593 mężczyzn. Na 100 mężczyzn przypadało więc 95 kobiet, czyli tylko nieco mniej niż w całym powiecie suwalskim. Na tym terenie odnotowano też jeden z najmniejszych przyrostów naturalnych -0,3 osoby na 1000 mieszkańców. W roku 2001 saldo migracji zarówno wewnętrznej jak i zewnętrznej było ujemne i wynosiło -14. W gminie występował największy odsetek dzieci i młodzieży do ogółu ludności gminy - 29,85%.

Udział ludności w wieku produkcyjnym wynosił 52,4% i był niższy od średniej w powiecie

suwalskim o 1,3 punktu procentowego. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym wynosił 18,4% i był wyższy od średniej w powiecie o 1,3 punktu procentowego.

Tabela 2. Struktura mieszkańców kategoriami wiekowymi

Obszar	Ludność w wieku					
	przedprodukcyjnym		produkcyjnym		poprodukcyjnym	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Powiat suwalski	10365	29,2	19096	53,8	6065	17,1
Gmina Bakalarzewo	908	29,2	1632	52,4	572	18,4

Źródło: Rocznik statystyczny województwa podlaskiego - 2002. Urząd Statystyczny w Białymstoku

Tabela 3. Ruch naturalny ludności

Obszar	Urodzenia żywe	Zgony	Przyrost naturalny	Urodzenia żywe	Zgony	Przyrost naturalny
	w liczbach bezwzględnych			na 1000 ludności		
	Powiat suwalski	448	357	91	12,4	9,9
Gmina Bakalarzewo	36	37	-1	11,4	11,7	-0,3

Źródło: Rocznik statystyczny województwa podlaskiego - 2002. Urząd Statystyczny w Białymstoku

Tabela 4. Migracje ludności w gminie Bakalarzewo w 2001 roku

Zameldowania na pobyt stały			Wymeldowania z pobytu stałego			Saldo migracji na pobyt stały
ogółem	w ruchu wewnętrznym	z zagranicy	ogółem	w ruchu wewnętrznym	za granicę	
34	33	1	48	48	-	-14

Źródło: Rocznik statystyczny województwa podlaskiego - 2002. Urząd Statystyczny w Białymstoku

Tabela 5. Liczba bezrobotnych na przestrzeni lat 1999-2002

Obszar	1999	2000	2001	2002
Gmina Bakalarzewo	123	160	168	205
Powiat suwalski	1903	2379	2559	2900

Źródło: Rocznik statystyczny województwa podlaskiego - 2002. Urząd Statystyczny w Białymstoku

Tabela 6. Struktura bezrobocia pod względem płci w latach 1999 - 2002

Obszar	1999		2000		2001		2002	
	K	M	K	M	K	M	K	M
Gmina Bakalarzewo	64	59	78	82	82	86	97	108
Powiat suwalski	958	945	1242	1153	1242	1317	1388	1512

K - kobiety ; M - mężczyźni

Liczba bezrobotnych w 1999 roku wynosiła 123 osoby. W kolejnych latach zwiększała się z roku na rok i w 2002 roku wynosiła 205 osób. Zjawisko bezrobocia dotyczy obu płci, jednak zagrożenie utratą pracy i trudności w jej podjęciu są znacznie większe w przypadku mężczyzn.

3.5. Rolnictwo i przemysł

Obszar gminy charakteryzuje się gorszymi od przeciętnych w kraju warunkami glebowo-klimatycznymi. Agroklimat wyróżnia się wyraźnie skróconym okresem wegetacyjnym, a silne urzeźbienie terenu powoduje intensywny spływ powierzchniowy i bezpowrotną utratę części korzystnych dla rolnictwa wód opadowych. Pomimo tego Bakalarzewo to gmina o charakterze typowo rolniczym, na terenie której występuje 590 indywidualnych gospodarstw rolnych o łącznej powierzchni 10615 ha (dane wg GUS za 2002 rok). Prawie 88% powierzchni tych gospodarstw stanowią użytki rolne. Średnia wielkość gospodarstwa to około 18 ha. W uprawach rolnych dominują rośliny zbożowe i ziemniaki. W gminie przeważają gospodarstwa rolne o powierzchni 10-20 ha. Występuje tu stosunkowo dużo gospodarstw o dużej powierzchni: 20-50 ha (ponad 140 gospodarstw) i powyżej 50 ha (7 gospodarstw).

W ponad 450 gospodarstwach prowadzona jest hodowla bydła i trzody chlewnej, a konie hodowane są jeszcze w ponad 200 gospodarstwach i są one wykorzystywane jako siła pociągowa.

Większość gospodarstw rolnych ukierunkowana jest na produkcję zwierzęcą i mieszaną - roślinno-zwierzęcą. Jedynie około 40 gospodarstw prowadzi produkcję roślinną. Zdecydowana

większość gospodarstw (ponad 400) nastawiona jest na produkcję na sprzedaż.

Struktura użytkowania gruntów przedstawia się następująco:

Na 12301 ha powierzchni gminy użytki rolne (bez terenów budowlanych i rekreacyjnych) zajmują 8972 ha, w tym: grunty orne - 5917 ha, sady - 42 ha, łąki - 1074 ha, a pastwiska - 1939 ha; na lasy i grunty leśne przypada 1554 ha, a pozostałe nieużytki zajmują 1775 ha. Zalesione jest ponad 12% powierzchni gminy.

Tabela 7. Użytkowanie gruntów w 2002 roku

Obszar	Powierzchnia ogólna	Użytki rolne (bez użytków rolnych nie użytkowanych rolniczo)					Lasy i grunty leśne	Pozostałe grunty
		Razem	Grunty orne	Sady	Łąki	Pastwiska		
w hektarach								
Powiat suwalski	130757	86471	56302	329	11185	18656	22879	21407
Gmina Bakalarzewo	12301	8972	6200	42	1074	1939	1554	1775

W gminie rozwija się drobna działalność gospodarcza, jest m.in. piekarnia, młyn i lecznice dla zwierząt. Na 115 podmiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie gminy w 2002 roku przeważają podmioty zajmujące się handlem, obsługą nieruchomości oraz przetwórstwem przemysłowym. Gmina stwarza ciekawe możliwości inwestowania w turystykę wodną, agroturystykę oraz rolnictwo ekologiczne i przemysł spożywczy.

Tabela 8. Powierzchnia zasiewów zbóż i ziemniaków w 2002 roku

Obszar	Zboża podstawowe					Ziemniaki
	Pszenvica	Żyto	Jęczmień	Owies	Pszenvyto	
w hektarach						
Powiat suwalski	2763	2244	3531	2433	8613	3132
Gmina Bakalarzewo	361	268	430	273	1355	383

Źródło: Rocznik statystyczny województwa podlaskiego - 2002. Urząd Statystyczny w Białymstoku

Tabela 9. Zwierzęta gospodarskie (stan na 2002 rok)

Obszar	Bydło		Trzoda chlewna	Owce	Konie
	Ogółem	Krowy			
	w sztukach				
Powiat suwalski	55394	23770	101652	1266	3557
Gmina Bakalarzewo	6108	2862	14883	23	243

Źródło: Rocznik statystyczny województwa podlaskiego - 2002. Urząd Statystyczny w Białymstoku

3.6. Infrastruktura

Stan rozwoju infrastruktury technicznej ma decydujące znaczenie przy skali oddziaływania na środowisko ze strony człowieka w toku prowadzonej przez niego działalności gospodarczej i zaspokajania potrzeb bytowych. Niedorozwój infrastruktury technicznej lub jej brak na określonych obszarach powiatu suwalskiego prowadzi do ponadnormatywnej emisji różnego rodzaju zanieczyszczeń do środowiska, przyczyniając się tym samym do jego skażenia. Jaskrawym przykładem tego typu sytuacji jest rozwój sieci wodociągowej, która powoduje wzrost ilości zużywanej w gospodarstwach domowych wody i towarzyszący temu niedorozwój kanalizacji sanitarnej, szczególnie na terenach wiejskich. Brak kanalizacji sanitarnej powoduje, że znaczna ilość wytwarzanych w gospodarstwach domowych ścieków dostaje się bez oczyszczenia do gleby, skażając tym samym wody powierzchniowe i podziemne.

3.6.1. Wodociągi

Istniejąca sieć wodociągowa to 112,1 km sieci rozdzielczej i 463 połączenia prowadzące do budynków. Wszystkie gospodarstwa domowe, które są poza systemem zaopatrzenia w wodę z wodociągów posiadają lokalne źródła zaopatrzenia w postaci studni kopanych. Na terenie gminy istnieją 4 ujęcia wody, w tym 1 komunalne, 1 osiedlowe i 2 zakładowe.

Tabela 10. Zestawienie ujęć wody na terenie gminy Bakalarzewo

Wydajność ujęć [m ³ /dobę]		Ilość ujęć		
komunalne i osiedlowe	pozostałe	komunalne	osiedlowe	zakładowe

				i inne
2246	1440	1	1	2

Tabela 11. Zestawienie ilości ujęć, długości sieci i ilości korzystających ze zbiorowego zaopatrzenia w wodę na terenie gminy Bakalarzewo (2003)

Ilość ujęć komunalnych	Długość komunalnej sieci wodociągowej [km]	Zużycie wody z wodociągów [dam ³]	Ilość gospodarstw domowych korzystających z wodociągu
1	136,5	71,0	463

Tabela 12. Sieć wodociągowa (2003)

Obszar	Sieć wodociągowa rozdzielcza w km	Połączenia wodociągowe prowadzące do budynków mieszkalnych	Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych	
			w dam ³	na 1 mieszkańca w m ³
Powiat suwalski	902,6	5757	888,7	25,0
Gmina Bakalarzewo	136,5	463	71,0	22,9

3.6.2. Kanalizacja i oczyszczalnia ścieków

W Bakalarzewie w 1999 roku oddana została do użytku nowa oczyszczalnia ścieków. Jest to oczyszczalnia mechaniczno-biologiczna z czynnym osadem, o przepustowości 260 m³/dobę, z odbiornikiem ścieków w rzece Czerwonca (zlewnia jeziora Okrągłe).

Tabela 13. Zestawienie długości sieci kanalizacji sanitarnej i liczby przyłączy do budynków

Gmina	Sieć kanalizacyjna w km	Połączenia kanalizacyjne prowadzące do budynków mieszkalnych	% ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków

Powiat suwalski	61,9	756	17,5
Gmina Bakalarzewo	4,1	90	12,2

Źródło: Rocznik statystyczny województwa podlaskiego - 2002. Urząd Statystyczny w Białymstoku
Tabela 14. Komunalne oczyszczalnie ścieków

Obszar	Oczyszczalnie			Przepustowość oczyszczalni według projektu		Ścieki oczyszczone w dam ³ /rok	ogółem
	ogółem	biologiczne	z podwyższonym usuwaniem biogenów	biologicznych	z podwyższonym usuwaniem biogenów		
				w m ³ /dobę			
Powiat suwalski	8	4	4	535	650	173	34
Gmina Bakalarzewo	1	-	1	-	200	10	1

Źródło: Rocznik statystyczny województwa podlaskiego - 2002. Urząd Statystyczny w Białymstoku

3.6.3. Składowisko odpadów

Odpady komunalne są to stałe i ciekłe odpady powstające w gospodarstwach domowych, w obiektach użyteczności publicznej i obsługi ludności, a także w pomieszczeniach używanych na cele biurowe lub socjalne. Są to również nieczystości gromadzone w zbiornikach bezodpływowych, porzucone wraki pojazdów mechanicznych oraz odpady uliczne. Ilość odpadów w przeliczeniu na 1 mieszkańca zależy od poziomu życia, struktury zabudowy i poziomu obsługi oraz od sposobu ogrzewania budynków. Można przyjąć że średnio na terenie powiatu suwalskiego na terenach wiejskich jest wytwarzane około 0,5 m³ odpadów na 1 mieszkańca, a na terenach mających charakter miejski około 1,5 m³ odpadów na 1 mieszkańca.

Na terenie gminy Bakalarzewo od roku 1998 funkcjonuje wysypisko odpadów stałych w miejscowości Czerwonka. Powierzchnia całkowita składowiska wynosi 2,075 ha. Składowisko położone jest na polanie śródleśnej w odległości ok. 1,3 km od miejscowości Bakalarzewo. Teren

ten znajduje się w mikroregionie zwanym Wyniesienie Oleckie, którego centralną część stanowi gliniasta morena denną wzniesiona od 180 do 210 m n.p.m. Na terenie obejmującym składowisko nie występują zbiorniki wodne, a także nie ma cieków powierzchniowych. W odległości ok. 500 m na wschód przepływa rzeka Czerwonka, będąca dopływem Rospudy, a w odległości ok. 1,2 km na zachód znajduje się jezioro Sumowo.

Wokół składowiska obowiązuje 300 metrowa strefa ochrony sanitarnej. Stanowią ją naturalne grunty leśne, nieużytki i łąki. Na obszarze tym nie występują zabudowania, obiekty chronione oraz nie ma sadów i plantacji. W sąsiedztwie nie ma też trwałych użytków zielonych (pastwisk). Wewnętrzną strefę ochronną stanowi naturalna ściana terenów leśnych, która pełni rolę wiatrochronną, ograniczającą wywiewanie lotnych frakcji odpadów ze składowiska.

Tabela 15. Charakterystyka składowiska odpadów komunalnych (stan na styczeń 2003)

Lokalizacja	Administrator	Stan techniczny		Powierzchnia (ha)	Pojemność (m ³) / wykorzystanie (%)	Wnioski wynikające z przeglądu ekologicznego	Przewidywana data zamknięcia
		Izolacja podłoża	Odprowadzanie odcieków				
Czerwonka	Urząd Gminy	folia	drenaż	2,075	21000/10	do modernizacji	2033

Wysypisko podzielone zostało na sektory, które w miarę wzrostu ilości nagromadzonych odpadów są sukcesywnie eksploatowane. Powierzchnia całkowita tych sektorów wynosi 1,43 ha. W chwili obecnej eksploatowany jest sektor I o powierzchni 0,2 ha, głębokości czaszy 2,5 m i pojemności 5000 m³. Poziom wód gruntowych wynosi tu 11 m. Odsiaki z eksploatowanego sektora odprowadzone są poprzez drenaż do studni zbiorczych o pojemności około 30 m³.

Z ewidencji ilości odpadów prowadzonych przez Urząd Gminy w Bakalarzewie wynika, że na koniec 2001 r na składowisko przejęto ogółem 420 m³ odpadów. Na składowisku gromadzone są odpady komunalne, częściowo segregowane - papier i tektura, szkło, plastik i złom.

3.6.4. Drogi

Większość dróg w gminie to drogi gruntowe, wymagające częstych napraw. Remontu wymagają też drogi o nawierzchni bitumicznej. W roku 1998 w gminie było ogółem 97 km dróg gminnych, w tym gruntowych 94 km i o nawierzchni twardej 3 km,.

Gmina Bakalarzewo nie leży na głównych szlakach komunikacyjnych kraju, ale znajduje się w zasięgu oddziaływania planowanej trasy "Via Baltica". Przez teren gminy przebiega droga krajowa nr 653, będąca ważnym połączeniem Suwałk z zachodem Polski. W 2000 roku średnio na dobę przejechało tą drogą 2328 pojazdów. Droga odgrywa istotną rolę w perspektywnym

rozwoju gminy i okolic.

3.7. Zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego

Zanieczyszczenia powietrza wytwarzane przez człowieka można podzielić na zanieczyszczenia powstające w wyniku procesów technologicznych w toku działalności gospodarczej i zanieczyszczenia powstające w gospodarstwach domowych w wyniku zaspokajania potrzeb bytowych osób tam zamieszkałych. Znaczny udział w zanieczyszczaniu powietrza ma komunikacja, głównie transport kołowy. Spaliny zawierają głównie dwutlenek węgla, tlenki azotu, siarki, związki ołowiu.

Na stan powietrza atmosferycznego niekorzystnie wpływa również składowanie i utylizacja ścieków i odpadów. Rozkład substancji organicznych przez mikroorganizmy prowadzi do emisji metanu (jednego z gazów cieplarnianych) oraz gazów będących substancjami zapachowymi, które są uciążliwe dla środowiska.

Ostatnim źródłem zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego są gospodarstwa domowe. Emitują one do atmosfery gazy powstałe w wyniku spalania paliw stałych i ciekłych, służących do ogrzewania budynków mieszkalnych i gospodarczych.

Na terenie gminy nie występują większe źródła emisji zanieczyszczeń. Do najważniejszych z pewnością należy zaliczyć Spółdzielnię Mieszkaniową w Bakalarzewie, która emituje 7 mg tlenu węgla na rok. Sumaryczna emisja ze wszystkich powyższych źródeł na terenie gminy nie przekracza dopuszczalnych norm. Emisja równoważna zanieczyszczeń gazowych w przeliczeniu na SO₂ wynosi 151 ton SO₂ na rok. Zanieczyszczenia te pochodzą głównie z transportu drogowego oraz z budynków prywatnych i publicznych.

3.8. Promieniowanie

Promieniowanie jonizujące i niejonizujące, powstające wskutek działalności człowieka, negatywnie oddziałuje na człowieka i środowisko przyrodnicze. Promieniowanie jonizujące pojawia się w wyniku użytkowania zarówno wzbogaconych, jak i naturalnych substancji promieniotwórczych w energetyce jądrowej, ochronie zdrowia, przemyśle i badaniach naukowych. Rozróżnia się promieniowanie pochodzące od radionuklidów naturalnych i sztucznych. Na terenie gminy promieniowanie jonizujące pochodzi od radionuklidów zawartych w podłożu i glebie pochodzenia naturalnego lub sztucznego i jest zbliżone do średniej krajowej - średnia moc dawki promieniowania gamma dla regionu wynosi 38,95 hGy/h, podczas gdy średnia krajowa wynosi 34,2 hGy/h.

Promieniowanie niejonizujące pojawia się wokół linii energetycznych wysokiego napięcia, radiostacji, pracujących silników elektrycznych oraz instalacji przemysłowych, urządzeń łączności, domowego sprzętu elektrycznego, elektronicznego itp. Nadmierne dawki promieniowania działają szkodliwie na człowieka i inne żywe organizmy. Oddziaływanie tego promieniowania w ostatnich latach wzrasta, co powodowane jest rozwojem radiokomunikacji oraz powstawaniem coraz większej liczby stacji nadawczych radiowych i telewizyjnych (operatorów publicznych i komercyjnych). Dodatkowymi źródłami promieniowania niejonizującego są stacje bazowe telefonii komórkowej, systemów przywoławczych, radiotelefonicznych, alarmowych, komputerowych itp., pokrywających coraz gęstsza siecią obszary zurbanizowane, jak również powszechnie stosowane radiotelefony przenośne. Promieniowanie niejonizujące na terenie gminy jest bardzo niskie i nie

wpływa na stan środowiska przyrodniczego.

3.9. Hałas komunikacyjny

Zanieczyszczenia akustyczne, będące efektem wytwarzania dźwięków nie występujących w środowisku naturalnym, są wytwarzane przez człowieka w toku prowadzonej przez niego działalności. Dotyczy to głównie zanieczyszczeń o natężeniu 65-75 dB. Hałas komunikacyjny jest najważniejszym czynnikiem mającym wpływ na klimat akustyczny całego powiatu. Jest to główne źródło uciążliwego hałasu dla ludzi i środowiska przyrodniczego. Środki transportu są ruchomymi źródłami hałasu decydującymi o parametrach klimatu akustycznego, przede wszystkim na terenach zurbanizowanych. Większość pojazdów emituje hałas o poziomie dźwięku od 85 do 94 dB, przy dopuszczalnych natężeniach hałasu w środowisku, w otoczeniu budynków mieszkalnych od 35 do 55 dB w porze nocnej i od 40 do 65 dB w porze dziennej. Najbardziej uciążliwe są pojazdy ciężkie, z których 80% emituje hałas o poziomie dźwięku większym niż 80 dB, z czego 40% o poziomie większym niż 85 dB.

Zgodnie z pomiarami akustycznymi przeprowadzonymi na terenie gminy przez PIOŚ hałas pochodzący ze środków komunikacyjnych nie przekracza dopuszczalnych wartości.

3.10. Zasoby naturalne

3.10.1. Przyroda nieożywiona

Gmina Bakalarzewo charakteryzuje się dużym bogactwem i wysoką różnorodnością przyrodniczą. Wynika to z bogatej rzeźby terenu, zróżnicowanych warunków wodnych i mikroklimatycznych, mało intensywnej gospodarki rolnej, niskiego stopnia chemizacji środowiska i ograniczonej w wielu rejonach bezpośredniej presji człowieka. Duże znaczenie dla zachowania bogactwa występujących tu gatunków roślin, zwierząt i grzybów ma obszar chronionego krajobrazu.

Geomorfologia

Obszar gminy zbudowany jest z utworów czwartorzędowych (holocen i plejstocen). Są to osady lodowcowe i wodnolodowcowe, wykształcone w postaci glin zwałowych, ilów, piasków, piasków ze żwirem i żwirów. W dolinie rzeki Rospudy występują utwory holoceniskie reprezentowane przez torfy i utwory torfiaste.

Gleby

Warunki glebowe charakteryzują się zmiennością w poszczególnych obszarach gminy. Większość gleb ornich (ponad 40%) należy do IVb klasy bonitacji czyli gleb względnych. Znaczny udział (ponad 22%) mają też gleby średnie, należące do klasy IVa. Gleby dobre (IIIa) i dość dobre (IIIb) stanowią zaledwie niecały 1% wszystkich gruntów ornich. Gleby złe (VI) i bardzo złe (VIz) zajmują prawie 17% powierzchni. Gleby I i II klas bonitacyjnych w ogóle nie występują na terenie gminy.

Badania przeprowadzone w 1999 roku przez Stację Chemiczno-Rolniczą w Białymstoku, w punktach zlokalizowanych w rejonach oddziaływania dużego ruchu samochodowego (obręb Malinówka) wykazały, że stężenia metali ciężkich w glebie były niskie, poniżej dopuszczalnych

norm. Na podstawie uzyskanych danych można stwierdzić, że gleby gminy Bakalarzewo należą do grupy "0" gleb pod względem skażenia. Mogą być one wykorzystywane w celach rolniczych i ogrodniczych bez żadnych ograniczeń.

Tabela 16. Bonitacja gruntów ornych z podziałem na klasy (ha)

Obszar	Grunty orne	Klasy bonitacyjne						
		IIIa	IIIb	IVa	IVb	V	VI	VIz
Powiat suwalski	68411	7	640	11876	24334	18053	12996	505
Gmina Bakalarzewo	6200	1	62	1611	2949	1285	1166	35

Tabela 17. Udział gleb zagrożonych erozją

Obszar	Powierzchnia użytków rolnych w ha	Erozja	
		Powierzchnia w ha	%
Gmina Bakalarzewo	9226	508	5,5
Powiat suwalski:	90743	12268	13,5

Wielkość erozji gleb jest niewielka i sięga 5,5% powierzchni użytków rolnych gminy. W pewnym stopniu ogranicza ją duży udział gleb wykształconych z glin -odpornych na procesy zmywu powierzchniowego oraz znaczne zadarnienie zboczy.

Wody powierzchniowe

Na terenie gminy istnieje względnie dobrze rozwinięta sieć wód powierzchniowych. Głównym ciekim jest rzeka Rospuda, która przepływa przez jeziora: Głębokie, Sumowo i Okragłe. Rzeka płynie z północnego zachodu i kieruje się na południowy wschód. Charakteryzuje się ustrojem wodnym umiarkowanym z wezbraniem wiosennym i zimowym oraz zasilaniem gruntowo-deszczowo-śnieżnym. Oprócz Rospudy przez teren gminy przepływają niewielkie rzeczki Szczeberka i Czerwonka, występują też drobne ciekiki.

Największym jeziorem gminy jest jezioro Sumowo, leżące w ciągu rzeki Rospudy. Jest to typowe jezioro rynnowe, przypominające rzekę, o powierzchni 93,4 ha, maksymalnej głębokości 13,6 m, długości 3,45 km i maksymalnej szerokości 0,5 km. Brzegi jeziora są wysokie i strome, z małymi laskami świerkowo-sosnowymi. Pobrzeże jest porośnięte wąskim pasem trzcin.

Tabela 18. Zbiorniki wodne leżące na terenie gminy Bakalarzewo

Nazwa jeziora	Powierzchnia (ha)	Klasa czystości	Uprawniony do rybactwa
Głębokie	39,08	2	PZW ZG w Warszawie
Sumowo	93,40	3	PZW ZG w Warszawie
Okragłe	42,67	2	PZW ZG w Warszawie
Karasiewek	13,54	brak danych	Osoba fizyczna
Grabieńszczyzna	13,44	brak danych	Osoba fizyczna
Skazdubek	23,35	brak danych	Osoba fizyczna
Siekierowo	29,69	brak danych	Osoba fizyczna

Wody podziemne

Na terenie gminy użytkowy poziom wodonośny występuje w utworach czwartorzędowych. Wody te nie stanowią dużych zasobów i mają charakter infiltracyjny. Zasilane są głównie przez wody opadowe, które dzięki ukształtowaniu terenu i melioracji w większości spływają do rzek i jezior. Gmina dysponuje własnymi ujęciami wody.

3.10.2. Zasoby przyrody żywej

Szata roślinna

Szata roślinna gminy wiąże się ściśle z historią osadnictwa i ukształtowaniem terenu. Lasy zajmują tu 1554 ha powierzchni, tereny użytkowane rolniczo 8972 ha, zaś nieużytki 1775 ha. Na szczególną uwagę zasługuje roślinność występująca w dolinie rzeki Rospudy. Florę tworzą tu gatunki wilgotnych łąk i wilgotnego lasu łęgowego. Do najbardziej interesujących gatunków roślin zielnych należą: gruszyczka okrągłolistna, rutewka orlikolistna, dziewięciornik błotny, pełnik europejski, wielosił błękitny, storczyk krwisty, storczyk męski, storczyk plamisty i wyblin jednolistny.

Świat zwierząt

Fauna gminy jest słabo poznana. Występują tu gatunki, które są charakterystyczne dla Polski północno-wschodniej. Spośród większych ssaków spotyka się sarnę, jelenia, łosia, dziką, lisa, borsuka, jenota oraz zając szaraka. Na terenie gminy występuje również bóbr, piżmak i wydra. Z drobnych ssaków spotkać można ryjówki, nietoperze, jeża, kunę i wiewiórkę.

Z licznych gatunków ptaków występują m.in.: kruk, orzechówka, dzięcioł czarny, jerzyk, bocian biały, myszółw, krogulec i jastrząb. Wśród płazów dominują żaby: trawna i jeziorkowa oraz ropucha szara. W wodach jezior występują m.in. okonie, szczupaki, leszcze, płocie, a także liny i węgorze.

Formy ochrony przyrody

Jedna trzecia powierzchni gminy objęta jest ochroną prawną w postaci obszaru chronionego krajobrazu. Ponadto na terenie gminy występują pomniki przyrody.

- obszar chronionego krajobrazu

Obszar chronionego krajobrazu jest formą ochrony przyrody mającą na celu zapewnienie równowagi ekologicznej we względnie nie zaburzonych systemach przyrodniczych danego obszaru, które pełnią rolę otulinową lub łącznikową parków narodowych i krajobrazowych. Stosowana forma ochrony ma zapewnić zachowanie równowagi ekologicznej środowiska i zabezpieczyć tereny cenne przyrodniczo i krajobrazowo przed dewastacją. Tą formą ochrony objęto przede wszystkim obszar z jeziorami Sumowo, Siekierowo, Głębokie, Okrągłe i Skazdubek. Ogólna powierzchnia objęta ochroną krajobrazu wynosi 4050 ha, co stanowi 32,9% obszaru gminy.

- pomnik przyrody

Pomnikiem przyrody jest obiekt chroniony prawnie stanowiący twór przyrody żywej (pomnik przyrody ożywionej) lub nieożywionej (pomnik przyrody nieożywionej), bądź ich zespoły, charakteryzujące się niepowtarzalnymi wartościami naukowymi, krajobrazowymi, historyczno-pamiętkowymi, kulturowymi lub estetycznymi. Na terenie gminy występuje 13 zarejestrowanych pomników przyrody. Wszystkie pomniki to drzewa: dąb szypułkowy (1), jesion wyniosły (1), grab pospolity (7), topola niekłańska (1) i modrzew polski (3).

Tabela 19. Pomniki przyrody występujące na terenie gminy Bakalarzewo (stan na 31.12.2003)

Nr pomnika	493. S	494. S	495. S	496. S	497. S
Obiekt	Dąb szypułkowy	Jesion wyniosły	Modrzew polski	Modrzew polski	Modrzew polski
Przedmiot ochrony	Pojedyncze drzewo	Pojedyncze drzewo	Pojedyncze drzewo	Pojedyncze drzewo	Pojedyncze drzewo
Miejscowość	Nowy Dwór	Nowy Dwór	Podgórze	Podgórze	Podgórze
Lokalizacja	Ok. 90 m od budynku	Drzewo rośnie przy	Ok. 70 m na południe od	Ok. 50 m od bloku	Ok. 40 m od bloku

	mieszkalnego Edmunda Chlebusa, na zachód przy drodze z Karasiewa do Nieszek	drodze z Nieszek do Karasiewa, w odległości ok. 35 m od jej krawędzi i ok.. 33 m od zab. E. Chlebusa	budynku mieszkalnego i 7 m od drogi do wsi Zdręby	mieszkalnego po wschodniej stronie drogi, 7 m od jej krawędzi	mieszkalnego na południe po wschodniej stronie drogi do wsi Zdręby
Obwód	4,95 m	3,90 m	2,75 m	2,49 m	2,46 m
Wysokość	27 m	25 m	21 m	19 m	22 m
Rok powołania	1998	1998	1998	1998	1998
Podstawa prawna	Rozporządzenie Nr 222/98 Woj. Suwalskiego z dn. 14.12.1998 r. Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74, poz. 510	Rozporządzenie Nr 222/98 Woj. Suwalskiego z dn. 14.12.1998 r. Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74, poz. 510	Rozporządzenie Nr 222/98 Woj. Suwalskiego z dn. 14.12.1998 r. Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74, poz. 510	Rozporządzenie Nr 222/98 Woj. Suwalskiego z dn. 14.12.1998 r. Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74, poz. 510	Rozporządzenie Nr 222/98 Woj. Suwalskiego z dn. 14.12.1998 r. Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74, poz. 510

Tabela 19. Pomniki przyrody występujące na terenie gminy Bakalarzewo (cd.)

Nr pomnika	498. S	499. S	500. S	501. S	502. S
Obiekt	Grab pospolity	Grab pospolity	Grab pospolity	Grab pospolity	Grab pospolity
Przedmiot ochrony	Pojedyncze drzewo	Pojedyncze drzewo	Pojedyncze drzewo	Pojedyncze drzewo	Pojedyncze drzewo
Miejscowość	Podgórze				
Lokalizacja	Ok. 30 m od bloku mieszkalnego, na skarpie przy stawie rybnym	Park podworski w pobliżu drogi Chmielówka Stara - Zdręby	Park podworski w pobliżu drogi Chmielówka Stara - Zdręby,	Park podworski w pobliżu drogi Chmielówka Stara - Zdręby,	Park podworski w pobliżu drogi Chmielówka Stara - Zdręby,

			ok. 10 m na zachód od drogi z Pogorza	ok. 10 m od strony południowej parku	ok. 20 m od ściany zachodniej parku
Obwód	2,15 m	1,75 m	1,75 m	1,60 m	1,90 m
Wysokość	19 m	11 m	19 m	16 m	10 m
Rok powołania	1998	1998	1998	1998	1998
Podstawa prawna	Rozporządzenie Nr 222/98 Woj. Suwalskiego z dn. 14.12.1998 r. Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74, poz. 510	Rozporządzenie Nr 222/98 Woj. Suwalskiego z dn. 14.12.1998 r. Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74, poz. 510	Rozporządzenie Nr 222/98 Woj. Suwalskiego z dn. 14.12.1998 r. Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74, poz. 510	Rozporządzenie Nr 222/98 Woj. Suwalskiego z dn. 14.12.1998 r. Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74, poz. 510	Rozporządzenie Nr 222/98 Woj. Suwalskiego z dn. 14.12.1998 r. Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74, poz. 510

Tabela 19. Pomniki przyrody występujące na terenie gminy Bakalarzewo (cd.)

Nr pomnika	503. S	504. S	505. S
Obiekt	Grab pospolity	Grab pospolity	Topola niekłańska
Przedmiot ochrony	Pojedyncze drzewo	Pojedyncze drzewo	Pojedyncze drzewo
Miejscowość			
Lokalizacja	Park podworski w pobliżu drogi Chmielówka Stara - Zdręby, ok. 20 m od ściany zachodniej parku	Park podworski w pobliżu drogi Chmielówka Stara - Zdręby, ok.. 10 m od strony południowej parku, w środku parku	Rośnie przy rozwidleniu dróg Podgórze - Zdręby
Cechy			Topola niekłańska (<i>Populus canadensis</i> "Robusta") - mieszańiec <i>P. nigra</i> "Plantierensis x <i>P. angulata</i> "Cordata"

Obwód	1,67 m	1,65 m	4,40 m
Wysokość	17 m	15 m	27 m
Rok powołania	1998	1998	1998
Podstawa prawna	Rozporządzenie Nr 222/98 Woj. Suwalskiego z dn. 14.12.1998 r. Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74, poz. 510	Rozporządzenie Nr 222/98 Woj. Suwalskiego z dn. 14.12.1998 r. Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74, poz. 510	Rozporządzenie Nr 222/98 Woj. Suwalskiego z dn. 14.12.1998 r. Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74, poz. 510

3.11. Klimat

Klimat całego powiatu suwalskiego posiada cechy klimatu kontynentalnego. Charakteryzuje się dużą zmiennością pogody, wysoką amplitudą temperatur, przewagą opadów letnich nad zimowymi oraz wiosennych nad jesiennymi. Charakterystykę głównych elementów klimatu oparto na wynikach obserwacji stacji meteorologicznej w Suwałkach.

Gmina Bakalarzewo leży w obrębie jednej z najzimniejszych dzielnic klimatycznych kraju. Specyfikę surowych warunków klimatycznych stanowią dni mroźne i dni gorące. Dni mroźnych (poniżej $-10\text{ }^{\circ}\text{C}$) jest w roku średnio 66. Dni o najwyższych temperaturach (powyżej $25\text{ }^{\circ}\text{C}$) jest około 25. Przymrozki występują około 137 dni w roku, a okres wegetacyjny trwa około 200 dni. Wiatry wieją głównie z kierunku zachodniego oraz południowo-zachodniego i są silne. Opady atmosferyczne mieszczą się w przedziale średnich wieloletnich dla Polski (500-600 mm na rok). Śnieg utrzymuje się średnio przez około 100 dni w roku.

W ostatnich latach obserwuje się ocieplenie w tym regionie kraju: zimy nie są już tak srogie jak przed laty, a okresy letnie charakteryzują się bardzo wysokimi temperaturami. W 2002 roku najcieplejszymi miesiącami były lipiec i sierpień ze średnią temperaturą $20,1\text{ }^{\circ}\text{C}$, a najchłodniejszym grudzień ze średnią temperaturą $-8,5\text{ }^{\circ}\text{C}$. Okres wegetacji w 2001 r. trwał w regionie zaledwie 165 dni.

Opady atmosferyczne w 2001 r. wystąpiły w ciągu 211 dni, a ich suma wyniosła 637 mm. Przeważały opady średnie z przedziału 1-10 mm. Maksymalne opady wystąpiły w lipcu - 110 mm, minimalne natomiast w lutym - 23 mm. Pokrywa śnieżna zalegała 124 dni, jej maksymalna grubość wyniosła 50 cm. W 2002 roku suma opadów wynosiła 611 mm, a najwięcej deszczu spadło w październiku -143 mm. Najmniej opadów wystąpiło w miesiącach sierpień i grudzień (po 15 mm).

Tabela 20. Temperatura powietrza atmosferycznego i opady atmosferyczne na stacji meteorologicznej w Suwałkach

Parametr	Okres
----------	-------

	1971-2000	1991-2000	1996-2000	1998	2000	2001	2002
Temperatura średnia w °C	6,3	6,8	6,8	6,5	8,1	6,8	7,7
Roczna suma opadów w mm	591	575	565	658	512	637	611

Źródło: Rocznik statystyczny województwa podlaskiego - 2002. Urząd Statystyczny w Białymstoku

Tabela 21. Zachmurzenie, usłonecznienie i prędkość wiatru na stacji meteorologicznej w Suwałkach

Parametr	Stacja meteorologiczna - Suwałki	
	2000	2002
Średnie zachmurzenie w oktanach	5,0	4,9
Usłonecznienie w h/rok	1746,0	1823,0
Średnia roczna prędkość wiatru w m/s	3,3	3,5

Źródło: Rocznik statystyczny województwa podlaskiego - 2002. Urząd Statystyczny w Białymstoku

W 2002 roku usłonecznienie, stanowiące czas dopływu energii słonecznej ($>120 \text{ W/m}^2$) do podłoża, wynosiło 1823 godziny i było o 77 godzin większe, niż w roku 2000. W ostatnich latach na Suwalszczyźnie obserwuje się wyraźne zmniejszenie zachmurzenia i zwiększenie usłonecznienia. W 2002 r. średnia prędkość wiatru na stacji meteorologicznej w Suwałkach wyniosła 3,6 m/s. Coraz częściej występują zjawiska ponadprzeciętne, krótkotrwałe porywiste wiatry czy ulewne deszcze.

3.12. Budżet

Zasoby będące w dyspozycji gmin decydują o sile i zakresie samorządności. Najważniejszym zasobem będącym w dyspozycji gmin są środki finansowe, które zgodnie z obiegowym powiedzeniem "rządzi ten, kto ma pieniądze" potwierdzają wagę tego zasobu w realizowanych działaniach i warunkują pozycję samorządu w systemie administracji publicznej. Kompetencje organu samorządu terytorialnego w zakresie kształtowania dochodów są jednym z najważniejszych mierników samodzielności. Na dochody gminy składają się:

- a) dochody własne: wpływy z podatków ustalanych i pobieranych na podstawie odrębnych ustaw m.in. podatek od nieruchomości, środków transportu, rolny, leśny, wpływy z opłaty

skarbowej, dochody z majątku gminy, wpływy z usług, inne dochody własne, m.in. opłaty lokalne;

- b) dochody z budżetu państwa: udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa, tj. podatek dochodowy od osób fizycznych i prawnych, dotacje celowe otrzymane z budżetu państwa na realizację zadań zleconych i powierzonych gminie oraz finansowanie zadań własnych gminy, środki na dofinansowanie zadań gminy ze źródeł pozabudżetowych, m.in. dochody z funduszy wojewódzkich, subwencje otrzymane z budżetu państwa.

Tabela 22. Struktura dochodów gminy Bakalarzewo w 2002 roku

Dochody									
ogółem	własne						dotacje celowe z budżetu państwa	subwencje ogólne	
	razem	w tym:							
		udział podatku		podatek rolny	podatek od nieruchomości				
		od osób prawnych	od osób fizycznych						
		w tysiącach złotych							
4552,5	1402,1	25,2	143,0			246,8	652,1	427,6	2499,8

Źródło: Rocznik statystyczny województwa podlaskiego - 2002. Urząd Statystyczny w Białymstoku

W dochodach gminy w 2002 roku największy udział miały subwencje i dotacje z budżetu państwa - stanowiły one razem 64,3% wszystkich przychodów gminy. W strukturze dochodów własnych dominowały środki pochodzące z podatków od nieruchomości, które stanowiły ponad 46% dochodów własnych i ponad 14% całego budżetu gminy.

W gminie Bakalarzewo w 2002 roku najwyższy wskaźnik udziału w wydatkach stanowiły wynagrodzenia - ogółem 37,7%. Wydatki inwestycyjne stanowiły 20,7% ogółu wydatków, natomiast świadczenia na rzecz osób fizycznych 10,3% wydatków.

Tabela 23. Struktura wydatków gminy Bakalarzewo w 2002 roku

Wydatki			
ogółem	świadczenia na rzecz	bieżące	inwestycyjne

	osób fizycznych	razem	w tym:		
			wynagrodzenia	zakup materiałów i usług	
w tysiącach złotych					
4629,3	475,7	3169,9	1745,5	821,1	958,3

Źródło: Rocznik statystyczny województwa podlaskiego - 2002. Urząd Statystyczny w Białymstoku

4. PLANOWANE PRZEDSIĘWZIĘCIA DOTYCZĄCE BEZPOŚREDNIO LUB POŚREDNIO OCHRONY ŚRODOWISKA

4.1. Założenia do strategii

Strategia rozwoju gminy powinna być oparta na zasadzie ekorozwoju. Nie sprzeciwia się ona rozwojowi gospodarczemu, natomiast istotne jest w niej to, aby spraw ochrony środowiska naturalnego nie sprowadzać do likwidacji skutków gospodarczej działalności człowieka, lecz do zapobiegania nadmiernemu zniszczeniu środowiska czyli aby znajdować i eliminować przyczyny. Te działania można prowadzić w różnorodny sposób, zarówno bezinwestycyjny jak i z dużymi nakładami. W zależności od dziedziny życia, w jakiej będziemy chcieli interweniować, te działania będą widoczne od zaraz lub też ich pozytywne skutki uwidoczną się po wielu latach.

W planowanych przedsięwzięciach należy uwzględnić trzy priorytety:

Priorytet I - zadania przeciwdziałające zagrożeniom dla zdrowia i życia ludzkiego oraz nieodwracalnym zmianom w stanie flory i fauny regionu,

Priorytet II - zadania przeciwdziałające bezpośrednim zagrożeniom dla zasobów i jakości środowiska,

Priorytet III - pozostałe zadania.

Tak sformułowane priorytety wynikają z faktu przynależności gminy do obszaru Zielonych Płuc Polski, charakteryzującego się wysoką różnorodnością biologiczną (krajobrazową, siedliskową i gatunkową), niskim stopniem degradacji środowiska przyrodniczego oraz możliwością zrównoważonego rozwoju regionu w warunkach racjonalnego użytkowania zasobów przyrodniczych. Tak sformułowane priorytety stały się również obowiązujące w programie ochrony środowiska powiatu i województwa.

Strategia jest najlepszym sposobem wyrażania perspektywicznych celów rozwoju. Przyjmując strategię władze gminy muszą realnie oceniać swoje możliwości wprowadzenia w życie decyzji i zadań z niej wynikających. Aby to osiągnąć należy posłużyć się Analizą SWOT - analiza mocnych i słabych stron gminy, szans i zagrożeń jej rozwoju (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats). Myśleć strategicznie to znaczy:

- dążyć do poznania sytuacji, badać szanse i zagrożenia wybiegając myślą wiele lat na przód,
- stosować metody analizy i planowania umożliwiające gromadzenie potrzebnych informacji, opracowywać plan i jego realizację,
- nie przywiązywać się do już opracowanych planów i mieć wolę ustawicznej zmiany obszarów i sposobów działania gminy zgodnie ze zmieniającą się wizją ich otoczenia.

Uwarunkowania wewnętrzne rozwoju gminy Bakalarzewo w oczach mieszkańców

Mocne i słabe strony

Strony mocne:

- dobrze rozwinięta infrastruktura (wodociągi, telefony, oczyszczalnia ścieków, składowisko odpadów komunalnych),
- duże gospodarstwa rolne,
- lasy, jeziora, rzeki - możliwość rozwoju turystyki,
- położenie makroregionalne - pogranicze,
- położenie regionalne - Suwalszczyzna,
- walory turystyczne,
- potencjał ludzki,
- brak przemysłu (czyste środowisko),
- możliwość rozwoju agroturystyki,
- niezniszczone środowisko,
- rolnictwo indywidualne - zdrowa żywność,
- indywidualna struktura rolna,
- zagospodarowanie gminy - administracja, usługi, oświata,
- jednolitość religijna,
- bliskość granic i przejść granicznych.

Strony słabe:

- bezrobocie,
- brak przemysłu,
- niska opłacalność rolnictwa,

- brak inwencji ludzkich,
- słabe wykorzystanie walorów naturalnych,
- mały dochód na jednego mieszkańca,
- brak bazy turystycznej,
- duża odległość od centrów administracyjnych (Białystok, Warszawa),
- odległe położenie od potencjalnych inwestorów,
- brak miejsc pracy,
- brak zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego,
- małe zaangażowanie społeczeństwa w rozwój gminy,
- zły stan dróg gminy,
- małe perspektywy rozwoju młodzieży,
- brak organizacji turystyki.

Uwarunkowania zewnętrzne rozwoju gminy w oczach mieszkańców

Szanse i zagrożenia rozwoju gminy

Szanse:

- zmiana polityki rolnej przez centrum,
- wybudowanie stacji paliw,
- rozwój wysokotowarowych gospodarstw rolnych,
- możliwość powstania małych zakładów przemysłowych,
- agroturystyka,
- rozwój bazy turystycznej,
- zakłady przetwórstwa rolno-spożywczego,
- duzi inwestorzy,
- produkcja i przetwórstwo żywności ekologicznej,
- wspólne dążenie do rozwoju,
- znalezienie odpowiedniego inwestora,

- tworzenie nowych miejsc pracy.

Zagrożenia

- brak perspektyw dla młodzieży,
- dalsze pogarszanie się sytuacji w rolnictwie,
- zwiększenie kosztów nauki na 1 ucznia,
- migracje młodych,
- degradacja religijno-moralna,
- brak wykształcenia u młodych ludzi,
- niski przyrost naturalny,
- brak inwestorów strategicznych,
- brak perspektyw dla rolnictwa,
- słaby poziom wykształcenia (wysokie koszty),
- zniszczenie środowiska,
- wyższe koszty utrzymania.

Synteza uwarunkowań rozwoju gminy - SWOT

Mocne strony:

1. atrakcyjność i unikalność środowiska naturalnego,
2. bogata historia miejscowości Bakalarzewo, która posiadała prawa miejskie i kultywowanie tradycji,
3. lokalizacja gminy w 30 km pasie przyspieszonego rozwoju związanego z międzynarodową trasą szybkiego ruchu Via Baltica,
4. dobry poziom kształcenia lokalnych szkół i możliwość różnorodnego kształcenia,
5. bliskość granic z Rosją, Litwą i Białorusią oraz do przejść granicznych,
6. potencjalne rezerwy taniej siły roboczej,
7. malowniczość krajobrazu oraz bliskie sąsiedztwo atrakcyjnych turystycznie terenów Suwalskiego Parku Krajobrazowego i Wigierskiego Parku Narodowego,
8. dobre połączenia komunikacyjne i niewielkie odległości od większych miast,
9. dobrze rozwinięta sieć handlu i usług w ośrodkach gminnych - wysoka jakość usług,

10. dobre warunki prowadzenia rolniczej produkcji ekologicznej,
11. przychylność samorządu lokalnego dla usprawniania zarządzania,
12. dobra współpraca z sąsiednimi gminami i aktywnie działające Stowarzyszenie Gmin Rospuda,
13. niski poziom zanieczyszczenia gleb,
14. korzystna struktura obszarowa gospodarstw rolnych.

Słabe strony:

1. niewystarczający rozwój infrastruktury technicznej na terenach wiejskich,
2. niedostateczny rozwój przedsiębiorczości zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw,
3. brak bazy turystycznej o wysokim standardzie oraz niewystarczająca baza sportowo-rekreacyjna,
4. migracja młodych ludzi do miast,
5. wielokierunkowość produkcji rolnej oraz niewystarczające doradztwo rolnicze,
6. brak potencjalnych inwestorów z zewnątrz,
7. niewykorzystane możliwości promocji malowniczych szlaków turystycznych,
8. brak dobrej polityki informacyjno-promocyjnej gminy,
9. zbyt duży procent nieutwardzonych dróg na wsi,
10. dominacja słabych gleb V i VI klasy nie pozwalających na racjonalny rozwój produkcji rolnej,
11. niedostateczny poziom skanalizowania wsi,
12. niski poziom wykształcenia ludności, zwłaszcza wiejskiej,
13. niskie, mało motywujące płace zwłaszcza w sektorze prywatnym,
14. surowe warunki agroklimatyczne, stanowiące ograniczenia dla rozwoju produkcji rolnej,
15. niewystarczający potencjał przetwórczy i niski poziom edukacji ekologicznej przy produkcji żywności.

Szanse:

1. znalezienie się w pasie przyspieszonego rozwoju gospodarczego związanego z obsługą międzynarodowej trasy szybkiego ruchu Via Baltica,
2. możliwość wykorzystania wolnych obiektów na działalność gospodarczą,

3. obecność Polski w UE,
4. wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich,
5. możliwość stworzenia kompleksowego programu rozwoju ruchu turystycznego na atrakcyjnym szlaku turystycznym,
6. rozwój szeroko rozumianej agroturystyki,
7. zmniejszenie bezrobocia i migracji poprzez m.in. pozyskanie inwestycji,
8. możliwości pozyskania dodatkowych środków finansowych z funduszy krajowych związanych z polityką regionalną i pomocowych z UE,
9. utrzymanie w bardzo dobrym stanie środowiska naturalnego,
10. zmiana polityki rolnej i finansowej przez rząd na prorozwojową,
11. rosnący ruch turystyczny do atrakcyjnych miejsc nad jeziorami oraz do miejscowości historycznych,
12. wprowadzenie preferencyjnych ulg i zwolnień podatkowych dla podmiotów inwestujących na terenie gminy,
13. stworzenie warunków dla rozwoju szkolnictwa oraz do podnoszenia poziomu wykształcenia miejscowej uzdolnionej młodzieży,
14. zapewnienie rynków zbytu na produkty rolne miejscowych producentów poprzez rozwój przedsiębiorczości i przetwórstwa rolno-spożywczego,
15. dynamiczny rozwój przedsiębiorczości - zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw,
16. dobra łączność telekomunikacyjna i komunikacyjna,
17. rozwój energetyki wiatrowej i elektrowni wodnych,
18. budowa lotniska komunikacyjnego w Suwałkach,
19. bliskość Suwalskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej,
20. bliskość dużego rynku zbytu w krajach ościennych.

Zagrożenia:

1. wzrost zjawisk patologii społecznej i przestępczości,
2. niskie dochody ludności i starzenie się wsi,
3. ucieczka młodych ludzi do miast, zwłaszcza brak na wsi młodych kobiet,
4. dekapitalizacja substancji mieszkaniowej i zły stan budynków na wsi,

5. brak ofert pracy dla młodych ludzi, zwłaszcza dla kobiet,
6. degradacja środowiska naturalnego i utrata walorów turystycznych,
7. spadek dochodów własnych gmin,
8. duża liczba koniecznych inwestycji i remontów w oświacie,
9. zła polityka rolna i gospodarcza kraju i zbyt duże obciążenie fiskalne,
10. skomplikowane przepisy i niestabilność prawna,
11. niedostateczne nakłady finansowe na rozwój infrastruktury technicznej oraz społecznej na kulturę, sport, turystykę oraz służbę zdrowia,
12. wysoki koszt świadczeń społecznych i ograniczone środki finansowe na pomoc społeczną.

4.2. Strategia rozwoju gminy Bakalarzewo

Strategia rozwoju gminy zakłada stały wzrost gospodarczy, a priorytety przewidują kierunki działań, których realizacja zmierzać będzie do zachowania odpowiedniej jakości środowiska naturalnego. Zgodnie z polityką ochrony środowiska województwa podlaskiego oraz powiatu suwalskiego działania gminy powinny być ukierunkowane na:

Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej gminy

- w zakresie rozwoju systemu transportowego:

- budowa i modernizacja dróg zapewniających prawidłowe funkcjonowanie krajowego i regionalnego ruchu kołowego,

- w zakresie rozwoju systemów energetycznych:

- rozwój systemów ciepłowniczych stosownych do standardów ochrony środowiska (kolektory słoneczne, kotły na biomasę).

- w zakresie rozwoju systemów zaopatrzenia w wodę, odprowadzania i oczyszczania ścieków oraz usuwania i utylizacji odpadów stałych:

- a. rozwój systemu zaopatrzenia w wodę ukierunkowanego na objęcie scentralizowanymi systemami wszystkich mieszkańców jednostek osadniczych o zwartej przestrzennej zabudowie,
- b. rozwój systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków, ukierunkowany w szczególności na zapewnienie współczesnych standardów cywilizacyjnych zamieszkiwania oraz eliminację zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych poprzez:
 - budowę przydomowych oczyszczalni ścieków we wsiach nie posiadających takich urządzeń,
 - modernizację istniejącej oczyszczalni ścieków,

- budowę sieci kanalizacji sanitarnej,
- c. rozwój systemów usuwania i utylizacji odpadów stałych ukierunkowany na ochronę środowiska i gospodarcze wykorzystanie części odpadów poprzez:
- modernizację i rozbudowę istniejącego wysypiska śmieci dla potrzeb gminy,
 - powszechną selektywną zbiórkę odpadów,
 - rozwiązanie problemu utylizacji odpadów pochodzenia zwierzęcego.

Wzmocnienie bazy ekonomicznej

- w zakresie rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich:

- tworzenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych do poprawy jakości i struktury rolniczej przestrzeni produkcyjnej,
- wspieranie specjalizacji i intensyfikacji produkcji rolniczej, dostosowanej do potrzeb rynku żywnościowego, przetwórstwa rolno-spożywczego i eksportu,
- wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do poprawy warunków cywilizacyjnych życia i pracy ludności rolniczej.

- w zakresie rozwoju turystyki:

- wspieranie działań dotyczących kompleksowego zagospodarowania turystycznego jednostek osadniczych oraz obszarów i obiektów o najwyższych walorach przyrodniczych i kulturowych,
- tworzenie warunków lokalizacyjnych oraz preferencji finansowych, organizacyjnych i prawnych sprzyjających pozyskiwaniu inwestorów do modernizacji i realizacji bazy turystycznej w najatrakcyjniejszych do tego celu obszarach,
- wspieranie rozwoju agroturystyki.

Zrównoważone gospodarowanie przestrzenią z zachowaniem cennych walorów przyrodniczych i kulturowych, a także z ich racjonalnym wykorzystaniem dla przyspieszonego rozwoju:

- tworzenie warunków prawnych do zachowania ciągłości przestrzennej i prawidłowego funkcjonowania podstawowych elementów środowiska przyrodniczego poprzez:

- uwzględnianie zasad ochrony prawnej w planach zagospodarowania przestrzennego gminy.

- wzbogacenie systemu przyrodniczego gminy w szczególności poprzez:

- zalesiania gruntów marginalnych dla produkcji rolniczej,
- sukcesywne zwiększania ilości zieleni przeciwozyjnej na terenach rolniczych,
- modernizację i budowę zbiorników wodnych i racjonalnego ich wykorzystania.

- ochronę wód powierzchniowych i podziemnych w szczególności poprzez:
 - wspieranie rozwoju systemów kanalizacji sanitarnej i deszczowej oraz innych działań zapobiegających zanieczyszczeniom i degradacji wód z priorytetem ochrony obszarów zasobowych ujęć komunalnych oraz wód w obszarach cennych przyrodniczo i rekreacyjnych.
- ochronę powierzchni ziemi i powietrza oraz wykorzystanie surowców mineralnych w szczególności poprzez:
 - ochronę wartościowej rolniczej przestrzeni produkcyjnej przed nieuzasadnionym przeznaczeniem na cele nierolnicze w planach zagospodarowania przestrzennego i ekologizację technologii produkcji rolniczej,
 - wspieranie zwiększania udziału proekologicznych nośników energetycznych w źródłach ciepła oraz wprowadzania na szerszą skalę technologii ograniczających emisję zanieczyszczeń i zmniejszenie strat ciepła w budownictwie,
 - rozwój stałego monitoringu urządzeń i obiektów zagrażających środowisku i przygotowanie środków zapobiegających zagrożeniom,
 - wspieranie rozwoju nowoczesnego systemu przetwarzania i utylizacji odpadów stałych.
- ochronę ludzi i środowiska przed hałasem, wibracjami i elektromagnetycznym promieniowaniem niejonizującym poprzez:
 - stosowne rozwiązania planistyczne i projektowe głównych urządzeń komunikacyjnych, energetycznych i telekomunikacyjnych,
 - zastosowanie urządzeń technicznych eliminujących i ograniczających uciążliwość.
- ochronę przed nadzwyczajnymi zagrożeniami środowiska w szczególności poprzez :
 - system monitoringu obiektów i urządzeń mogących spowodować nadzwyczajne zagrożenia środowiska,
 - planowanie i przygotowywanie środków przeciwdziałania tym zagrożeniom.

4.2.1. Działania w zakresie rozwoju systemu transportowego

Na terenie gminy nie występują poważniejsze źródła zanieczyszczeń liniowych. Do zdecydowanie najważniejszych należy zaliczyć drogę nr 653 o znaczeniu wojewódzkim: Sedranki - Bakalarzewo - Sejny - Poćkuny. Pozostałe drogi mają znaczenie lokalne i ich udział w ilości zanieczyszczeń liniowych jest niewielki. Poza tym przez obszar gminy nie przechodzą żadne inne inwestycje liniowe mogące być przyczyną skażeń liniowych. Do zanieczyszczeń emitowanych przez transport drogowy bądź związanych z nim należą:

- zanieczyszczenia związane z eksploatacją pojazdów - paliwa, oleje, starta guma, a także związane z transportem odpady komunalne i im podobne

- środki konserwujące pojazdy,
- sadze i zanieczyszczenia pyłowe wydobywające się z samochodów,
- środki do zwalczania zjawisk lodowych na drodze - sól drogowa.

Zanieczyszczenia te spłukiwane opadami atmosferycznymi w pierwszej kolejności trafiają do rowów odwadniających drogi. Głównymi składnikami tych zanieczyszczeń są chlorki, ołów, ChZT, BZT₅, fosfor. Zanieczyszczenia te migrują do wód powierzchniowych lub przedostają się do wód podziemnych. Zjawisko to jest niebezpieczne, gdyż do wód dostają się związki rakotwórcze. Mimo że ścieki te występują w stężeniach znacznie niższych niż stężenia określone dla ścieków przemysłowych i komunalnych należy liczyć się z koniecznością ograniczenia i tych niekorzystnych zjawisk. Najbardziej narażonymi miejscami na skażenie są miejsca kolizji dróg z ciekami powierzchniowymi.

CEL:

UTRZYMANIE BRAKU ZAGROŻENIA ŚRODOWISKA OD ZANIECZYSZCZEŃ LINIOWYCH

REALIZACJA CELU PRZEZ:

- **poszerzenie pasów zieleni izolacyjnej wzdłuż dróg (tam gdzie już częściowo istnieją);**
- **wykonanie nasadzenia roślinności (trawy, krzewy - tam gdzie ich jeszcze nie ma);**
- **zaprojektowanie na odcinkach ujściowych rowów przydrożnych stawów suchych lub mokrych o retencji pozwalającej na zatrzymanie zanieczyszczeń.**

W celu usprawnienia ruchu drogowego na terenie gminy należy poprawić stan nawierzchni dróg. Konieczna jest przebudowa i modernizacja m.in. dróg:

- Bakalarzewo - Filipów
- Kamionka Poprzeczna - Maryna - Aleksandrowo - Żyliny do drogi nr 655
- Bakalarzewo - Sadłowizna - Konopki
- Granica województwa - Wierciochy.

Tabela 24. Zadania inwestycyjne

Tytuł projektu	Opis projektu	Rok rozpoczęcia projektu	Rok zakończenia projektu	Całkowity koszt projektu:
Budowa ulic: Klonowa, Lipowa, Akacjowa na osiedlu domów jednorodzinnych w Bakałarzewie	Ułożenie masy bitumicznej - 745 mb wraz z ciągami pieszymi z kostki betonowej po obu stronach ulic	2004	2005	690 tys. zł

Należy dążyć do tego, aby wszystkie drogi powiatowe i gminne miały nawierzchnię bitumiczną. W wyniku realizacji zadania oczekuje się następujących efektów rzeczowych:

- poprawy bezpieczeństwa ruchu,
- usprawnienia przejazdu samochodów,
- skrócenie czasu przejazdu,
- zmniejszenia zapylenia i zanieczyszczenia powietrza,
- spadku wypadkowości notowanej na drogach,
- ▼ ograniczenia hałasu przez poruszające się pojazdy.

4.2.2. Działania w zakresie rozwoju nowoczesnych systemów energetycznych

Jedną z podstawowych przyczyn zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego jest spalanie paliw stałych i ciekłych w celu wytworzenia energii służącej m.in. do ogrzewania budynków mieszkalnych i wody użytkowej. Stosowane na terenie gminy systemy uzyskiwania energii ciepłej nie są przyjazne dla środowiska, a energochłonność jej produkcji jest wysoka.

CEL:

POPRAWA STANU CZYSTOŚCI POWIETRZA

Tylko pozornie, tak jak w innych komponentach środowiska, obciążenia powietrza atmosferycznego dotyczą i szkodzą tylko jemu samemu. W rzeczywistości obciążając jeden komponent, szkodliwie oddziałujemy także na inny lub na wszystkie pozostałe. Dla czystości powietrza atmosferycznego ważnym jest zachowanie człowieka również w tych dziedzinach, które pozornie nie mają ze sobą nic wspólnego.

Generalnie zanieczyszczenia atmosfery, zwłaszcza w aspekcie ich miejscowego oddziaływania, możemy podzielić na wytwarzane przez własne źródła emisji lub też takie, które na

dany teren przynoszone są z dalekich odległości, czyli tzw. zanieczyszczenia transgraniczne. Innym podziałem jest sposób w jaki zanieczyszczenia wprowadzane są do atmosfery. Rozróżnia się tutaj emitory punktowe, emitory powierzchniowe oraz emitory liniowe. Najbardziej widoczne oraz takie, które w świadomości większości użytkowników środowiska kojarzą się z wyłącznym wpływem na stan zanieczyszczenia powietrza, to punktowe źródła emisji.

Źródła emisji powierzchniowej, to przede wszystkim różnego rodzaju miejsca, dla których nie da się określić czy też podać takich parametrów emisji, którymi zazwyczaj charakteryzuje się emisję zanieczyszczeń lub emitory. Dla nich bowiem nie można określić wysokości i średnicy kolumny, zastosować ograniczenia emisji zanieczyszczeń. Tymi źródłami są np. nielegalne "dzikie" miejsca składowania odpadów.

Ostatnie z tego podziału to tzw. liniowe źródła zanieczyszczeń. Najczęstsze tego rodzaju źródła to sieć dróg.

REALIZACJA CELU PRZEZ:

- **eliminowanie uciążliwości dla powietrza przez właściwe lokalizowanie obiektów zarówno przemysłowych jak komunalnych czy też prywatnych;**
- **wykorzystywanie energii słonecznej;**
- **propagowanie technologii wykorzystujących paliwa odnawialne np. słomę czy energię wodną (możliwość połączenia kilku aspektów ochrony środowiska przy wymianie kotłów węglowych na kotły opalane słomą);**
- **wspomaganie finansowe i organizacyjne wszystkich obywatelskich inicjatyw dotyczących wykorzystania odnawialnych źródeł energii;**
- **propagowanie programów oszczędzania energii;**
- **przeprowadzenie termomodernizacji budynków.**

W najbliższym czasie należy podjąć działania polegające na zmniejszaniu energochłonności produkcji oraz zużycia energii na potrzeby bytowe. W związku z tym należy ograniczyć zużycie energii cieplnej poprzez termomodernizację budynków, zmniejszanie energochłonności produkcji, wprowadzanie nowych energooszczędnych procesów technologicznych wykorzystujących najlepsze dostępne technologie. Niezbędne będzie opracowanie i wdrożenie programu wykorzystania biomasy oraz innych odnawialnych źródeł energii. Sukcesywnie należy modernizować lub wymieniać istniejące źródła ciepła opalane paliwem stałym na nowoczesne kotły opalane paliwem gazowym, płynnym lub biomasą, wyposażone w automatyczną regulację procesów spalania podnoszącą wydajność cieplną źródła.

Na przestrzeni ostatnich lat, oprócz tego, że w technologiach spalania zaczęto korzystać z wielu paliw bardziej sprzyjających środowisku niż węgiel kamienny czy nawet koks, to jeszcze zaczęto szukać nowych paliw i nowych rozwiązań technicznych, które mogłyby te paliwa wykorzystać tzn. uzyskać z nich maksimum energii cieplnej. Niewątpliwie takim paliwem stała się słoma. Bardzo popularna w krajach skandynawskich, a u nas niedoceniana. W związku z ogólną sytuacją w rolnictwie słoma często stanowi (w nadmiernych ilościach) problem dla rolników. Postawienie dzisiaj na "słomianą energetykę" wydaje się być nie tylko ekonomicznie uzasadnione ale również wskazane.

Słoma jest specyficznym paliwem, które wymaga zastosowania specjalnych konstrukcji komór paleniskowych. Oczywiście można ją także spalić tak jak węgiel, koks czy drewno, ale jest to mniej racjonalne i wymaga ciągłej obsługi. Zjawiska, które dało się przy tym zaobserwować nie bez przyczyny nazywano "słomianym zapałem" czy też "słomianym ogniem" będące synonimem mocnego, ale dość krótkiego zapału. Właśnie sposób w jaki trzeba dostarczać słomę do tego rodzaju palenisk powodował (ciągłe podawanie rozluźnionej słomy w celu utrzymania ognia - brak odpowiedniej częstotliwości kończył się wygaszeniem ognia), że uzyskiwano nie najlepsze efekty. Spalanie w takich warunkach mogło się odbywać ze sprawnością procesu rzędu 30-40%. Konstrukcje palenisk kotłów przystosowane do spalania słomy dają szansę uzyskać w tym procesie sprawność urządzenia rzędu 80% (dla kotłów mniejszej mocy) natomiast dla kotłów o dużych wydajnościach można osiągnąć sprawność tego procesu nawet do 90%.

Kotły do 100 kW mocy zazwyczaj stosowane są w gospodarstwach indywidualnych do celów grzewczych i przygotowania ciepłej wody. W tych kotłach i większych stosowana jest technika spalania przeciwprądowego (przy spełnieniu warunków dostarczenia wymaganej ilości powietrza do uzyskania całkowitego spalania oraz zapewnienia dobrego wymieszania dodatkowego powietrza i gazów dopalanych za strefą właściwego spalania). Poniżej podano przykładowe parametry kotłów na słomę.

1 - Kocioł RM 5 - moc 30 kW. Jego sprawność wynosi 80%. Jest zdolny ogrzać 550 m³ objętości pomieszczeń. Na jedną godzinę zużywa ok. 9 kg słomy. Na jeden załadunek komory paleniskowej wchodzi 2 sztuki balotów słomianych o wymiarach 80 x 40 x 40 cm. Wymiary kotła to: 90 cm - głębokość, 115 cm - szerokość, 160 cm - wysokość. W tych kotłach można spalać także drobne odpady drzewne, włókiennicze, trociny, łęty kukurydziane itp.

2 - Kocioł PM-45 - moc 45 kW. Jego sprawność to ponad 70%. Jest zdolny ogrzać 300 m² powierzchni, jednorazowy załadunek słomy wynosi 40 kg. Wymiary kotła to: 170 cm - długość, 115 cm - szerokość, 160 cm - wysokość. Pojemność zbiornika akumulacyjnego wynosi 2000 l.

Są to oczywiście tylko dwie przykładowe jednostki z całego typoszeregu oferowanego przez producentów. Większość polskich producentów oparło swoje produkcje na licencjach i rozwiązaniach duńskich, jednak nie brakuje już w nich ulepszeń proponowanych przez polskich inżynierów. Producentami kotłów na terenie Polski są:

- "EKOPAL" Oława
- "GIZEX" Pleszew
- "GRASO" Starogard Gdański.

Innym ekologicznym źródłem energii mogą być pelety. Więcej niż jedna trzecia przerabianego drewna odpada w procesie przetwórczym jako trociny, ścinki, wióry i inne odpadki. Ten powstający w przemyśle leśnym, rolniczym i przy obróbce drewna materiał odpadowy to surowiec, z którego produkowane są pelety. Oznacza to, że z niepotrzebnych drewnianych resztek powstaje pełnowartościowy materiał opałowy.

Pelety są szczególnym produktem ekologicznym, ponieważ w ich spalaniu nie uwalnia się siarka. Powstały popiół może być wykorzystywany w polu i ogrodzie jako wspaniały nawóz. Użytkowanie pelet zapewnia pełny komfort w obsłudze. Dzięki sprasowanej formie ich składowanie zajmuje niewiele miejsca. Mogą być one dostarczane w workach lub luzem.

Wartość opałowa pelet porównywalna jest z sezonowanym drewnem lub dobrej jakości węglem kamiennym. Dzięki urządzeniom o wysokiej sprawności, dochodzącej do 90%, porównanie kosztów ogrzewania olejowego (lub nawet gazowego) z peletami, wypada na korzyść tych ostatnich - 1 litr oleju odpowiada ok. 2 kg pelet.

Nowoczesne urządzenia spalające pelety pozwalają na podobny komfort obsługi, jak przy kotłach gazowych (olejowych). Automatyczne kotły Pellets mają też możliwość zastępczego spalania drewna, brykietu oraz miału. Paliwo zasypywane jest do zasobnika o dużej pojemności i przekazywane do kotła specjalnym podajnikiem (element będący w kontakcie z palnikiem retortowym skonstruowany jest ze stali żaroodpornej). Podawanie paliwa i proces spalania kontroluje mikroprocesorowy sterownik, dzięki czemu urządzenie osiąga sprawność powyżej 85%, a załadunek zasobnika może odbywać się co 7-14 dni. Kotły PELLETS są urządzeniami ekologicznymi, oferującymi źródło ciepła dwukrotnie tańsze w stosunku do gazu i oleju, a trzykrotnie tańsze od prądu.

Szczególną uwagę należy też zwrócić na możliwość zastosowania kolektorów słonecznych do ogrzewania ciepłej wody użytkowej oraz na docieplenie budynków mieszkalnych. Rozwiązanie to gwarantuje uzyskanie trwałego zmniejszenia zapotrzebowania na energię cieplną wytwarzaną przez konwencjonalne źródła energii.

4.2.3. Działania w zakresie rozwoju systemów zaopatrzenia w wodę, odprowadzania i oczyszczania ścieków oraz usuwania i utylizacji odpadów stałych

Zaopatrzenie ludności w wodę i gospodarka ściekowa

CEL:

OCHRONA WÓD PODZIEMNYCH

Wszyscy oczekujemy, że dobra naturalne, z których korzystamy dla własnej wygody i zdrowego życia będą, jeżeli nie najwyższej to przynajmniej wysokiej jakości. Woda, która jest nam niezbędna do życia również podlega takim kryteriom. Jaka będzie wartość wód podziemnych, z których to zasobów najczęściej korzystamy czerpiąc wodę do picia, w znacznym stopniu zależy od działalności człowieka na powierzchni ziemi.

REALIZACJA CELU PRZEZ:

- **sprawdzanie szczelności zbiorników bezodpływowych na ścieki;**
- **propagowanie budowy indywidualnych systemów asenizacyjnych - przydomowych oczyszczalni ścieków w gospodarstwach wiejskich w zabudowie rozproszonej;**
- **opracowanie programów optymalizacji wykorzystania istniejącej oczyszczalni ścieków z uwzględnieniem programu rozwoju sieci kanalizacji sanitarnej;**
- **stałą modernizację i usprawnianie funkcjonowania oczyszczalni**

ścieków, poprzez wprowadzanie najlepszych dostępnych technik;

- **rozbudowę gminnej sieci wodociągowej i kanalizacyjnej;**
- **egzekwowanie zakazu odprowadzania do ziemi gnojowicy bez wcześniej uzyskanego pozwolenia na rolnicze zagospodarowanie ścieków;**
- **pomoc w prowadzeniu ewidencji studni służących do poborów wody na cele gospodarstwa domowego i rolnego;**
- **prowadzenie działań edukacyjnych mających na celu właściwą organizację gospodarstwa rolnego w zakresie ochrony środowiska (rola składowanych odpadów i obornika w ochronie wód podziemnych);**
- **prowadzanie działań edukacyjnych mających na celu umiejętne stosowanie nawozów i środków ochrony roślin;**
- **wyeliminowanie składowania odpadów (w tym także obornika) na powierzchni ziemi bez zabezpieczeń oraz nadmiernego i nie zawsze uzasadnionego zużycia środków ochrony roślin czy nawozów sztucznych;**
- **realizację inwestycji ograniczających zanieczyszczenia azotowe pochodzące z rolnictwa (głównie budowa płyt gnojowych i zbiorników na gnojowicę);**
- **współpracę z ośrodkami doradztwa rolniczego w zakresie umiejętnego korzystania ze środków ochrony roślin i nawozów sztucznych;**
- **prowadzenie umiejętnej polityki cenowej w zakresie odpłatności za pobraną wodę i odprowadzane ścieki, mające przyczynić się do oszczędności zasobów wody pitnej;**
- **kształcenie nawyków mających na celu wykorzystywanie do zabiegów agrotechnicznych wód deszczowych w stopniu możliwie maksymalnym;**
- **doskonalenie nadzoru nad przestrzeganiem ustaleń zawartych w decyzjach dotyczących stref ochronnych wokół ujęć wody**
- **przestrzeganie i egzekwowanie przez swoje służby oraz uprawnionych pracowników urzędu gminy przepisów ustawy Prawo Wodne.**

Częste przypadki składowania odpadów na powierzchni ziemi, zazwyczaj w miejscach zagłębień terenowych, powinny być eliminowane dostępnymi sposobami. Charakter działalności rolniczej, jaka w przeważającej części gminy jest prowadzona lub może być prowadzona powoduje, że bardzo często spotykanym zjawiskiem jest gromadzenie na powierzchni ziemi odpadów z tej działalności, zwłaszcza odpadów powstających w hodowli bydła i trzody chlewnej. Obornik zazwyczaj przechowuje się na nie zaizolowanym podłożu, przez które składniki nawozowe przenikają w głąb gleby, a stamtąd do wód, natomiast gnojówka gromadzona jest w nieszczelnych zbiornikach lub wycieka z budynków inwentarskich wprost do środowiska. Nagminnym jest składanie obornika w bliskim sąsiedztwie studni. Wówczas bardzo szybko azotany, azotyny i zanieczyszczenia bakteriologiczne przenikają do ujęć wody pitnej zanieczyszczając ją. Jak widać wszystkie odpady składowane na powierzchni ziemi bez należytego zabezpieczenia powodują nie

tylko problemy natury estetycznej, ale również mogą stanowić obciążenie środowiska lub jednego z jego elementów.

Tabela 25. Zadania inwestycyjne

Tytuł projektu	Opis projektu	Rok rozpoczęcia projektu	Rok zakończenia projektu	Całkowity koszt projektu:	Subwencja oczekiwana ze strony UE:
Rozbudowa sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w Bakałarzewie	Zaopatrzenie osiedla domów jednorodzinnych w wodę do celów bytowych - długość sieci wodociągowej PCV110= 1147mb. Kanalizacja sanitarna - rurociąg tłoczny PVC 200 i PCV 90=340 mb wraz z przepompownią	2004	2007	679 tys. zł	379 tys. zł

Tabela 26. Zadania własne nieinwestycyjne

Tytuł projektu	Opis projektu	Cel projektu	Rok rozpoczęcia projektu	Rok zakończenia projektu	Całkowity koszt projektu:
Nadzór nad decyzjami ustanowienia stref ochronnych ujęć wody.	Doskonalenie nadzoru nad przestrzeganiem ustaleń zawartych w decyzjach dotyczących ustanowienia stref ochronnych ujęć wody	Prowadzenie nadzoru nad przestrzeganiem w wydanych decyzji	2004	2012	wydatki bieżące
Opracowanie programów optymalizacji wykorzystania istniejących oczyszczalni ścieków z uwzględnieniem programu rozwoju sieci kanalizacji sanitarnej	Bardziej efektywne wykorzystanie posiadanego potencjału	Racjonalne wykorzystanie dostępnych zasobów	2004	2005	wydatki bieżące

Tytuł projektu	Opis projektu	Cel projektu	Rok rozpoczęcia projektu	Rok zakończenia projektu	Całkowity koszt projektu:
Dokonanie inwentaryzacji i doprowadzenie do likwidacji nieczynnych i nie nadających się do eksploatacji studni wierconych i kopanych	Istnieje konieczność lokalizacji tego typu obiektów i ich naniesienia na mapy wraz z charakterystyką	Ograniczenie skażenia wód wglębnych	2004	2012	wydatki bieżące

CEL:

POPRAWA STANU CZYSTOŚCI WÓD POWIERZCHNIOWYCH

Dla osiągnięcia tego celu nieodzownym jest wystąpienie wielu czynników zarówno materialnych jak i zależnych wyłącznie od ludzkich zachowań i przyzwyczajeń. Jak zwykle w takich sytuacjach sprzyjająca do realizacji takich spraw wydaje się być koniunktura przez niektórych nazywana modą. Wszystkie te zmiany, aby osiągnąć sukces muszą być przeprowadzone dogłębnie a także wymagają, w niektórych przypadkach długiego okresu realizacji i wysokich nakładów finansowych. Na ich rzeczowe wykonanie składa się szereg małych i dużych przedsięwzięć. Część z nich można próbować realizować od zaraz, bowiem najczęściej chodzi tu o zmianę przyzwyczajeń, pozostałe ze względu na kosztochłonność i długi czas realizacji wymagają odpowiedniego przygotowania.

REALIZACJA CELU PRZEZ:

- **wstrzymanie degradacji wód przez egzekwowanie zakazu odprowadzania do nich ścieków bez oczyszczania.**

Kierunek bezinwestycyjny. Wymaga podjęcia wyłącznie działań administracyjnych w obrębie Urzędu Gminy. Zaletą takiego postępowania jest to, że do realizacji można przystąpić od zaraz z udziałem pracowników zajmujących się ochroną środowiska, a także pozostałych pracowników urzędu.

- **budowę kolektorów ściekowych w celu podłączenia do istniejącej oczyszczalni lub podłączenie do kolektorów istniejących.**

W oparciu o istniejącą już oczyszczalnię tj., oczyszczalnię komunalną w Bakalarzewie, bezpośrednio do niej lub do systemu kanalizacyjnego, zakończonego tą oczyszczalnią, należy podłączyć wybrane wsie.

Odpowiednie przygotowanie tego zadania inwestycyjnego, między innymi poprzez zagwarantowanie w budżecie gminy środków własnych, może znacznie przybliżyć jego wykonanie i osiągnięcie efektu.

▪ **budowę i wspieranie budowy indywidualnych systemów oczyszczania**

Gmina, posiadająca 32 sołectwa, musi znaleźć własny sposób na poprawę stanu czystości wód powierzchniowych. Jedną z przyczyn zanieczyszczeń wód powierzchniowych jest zbyt mała ilość oczyszczalni. Aby to zmienić, w przypadkach kiedy nie można skorzystać z oczyszczalni lub kanalizacji już istniejących, albo też budowa kolektorów czy oczyszczalni grupowych jest technicznie i ekonomicznie mało uzasadniona, należy preferować indywidualne systemy oczyszczania ścieków. Jest to metoda, która ze względu na warunki gruntowo-wodne nie wszędzie może być stosowana. Analizując rachunek kosztów realizacji i eksploatacji okazuje się, że koszty inwestycyjne są niższe dla zbiorników bezodpływowych, jednak koszty eksploatacji oczyszczalni indywidualnych są zdecydowanie niższe niż zbiornika bezodpływowego. Taki sposób rozwiązywania problemów gospodarki ściekowej może stać się tzw. prawem miejscowym, czyli może być zapisany w planie zagospodarowania przestrzennego. Ze strony gminy powinien być popierany udogodnieniami podatkowymi i innymi preferencjami leżącymi w kompetencjach gminy.

Z tych możliwości mogą skorzystać niewielkie wsie o rozproszonej zabudowie, gdzie z powodzeniem można by realizować program sanitacji wsi w oparciu o rozwiązania indywidualnej asenizacji. W tych wsiach budowa zbiorczych kolektorów oraz oczyszczalni, a następnie ich eksploatacja może być zbyt kosztowna.

Tabela 27. Zadania własne nieinwestycyjne

Tytuł projektu	Opis projektu	Cel projektu	Rok rozpoczęcia projektu	Rok zakończenia projektu	Całkowity koszt projektu:
Nadzór nad decyzjami ustanowienia stref ochronnych ujęć wody.	Doskonalenie nadzoru nad przestrzeganiem ustaleń zawartych w decyzjach dotyczących ustanowienia stref ochronnych ujęć wody	Prowadzenie nadzoru nad przestrzeganiem wydanych decyzji	2004	2012	wydatki bieżące
Opracowanie programów optymalizacji wykorzystania istniejących oczyszczalni ścieków z	Bardziej efektywne wykorzystanie posiadanego potencjału	Racjonalne wykorzystanie dostępnych zasobów	2004	2005	wydatki bieżące

Tytuł projektu	Opis projektu	Cel projektu	Rok rozpoczęcia projektu	Rok zakończenia projektu	Całkowity koszt projektu:
uwzględnieniem programu rozwoju sieci kanalizacji sanitarnej					
Dokonanie inwentaryzacji i doprowadzenie do likwidacji nieczynnych i nie nadających się do eksploatacji studni wierconych i kopanych	Istnieje konieczność lokalizacji tego typu obiektów i ich naniesienia na mapy wraz z charakterystyką	Ograniczenie skażenia wód wglębnych	2004	2012	wydatki bieżące

Pojedyncze przydomowe oczyszczalnie ścieków powinny być tanimi, ale wysokoefektywnymi oczyszczalniami biologicznymi, dającymi możliwość usuwania związków biogenych, głównie fosforu. Tam, gdzie nie ma możliwości wybudowania przydomowej oczyszczalni pozostaje rozwiązanie oparte na szczelnych zbiornikach bezodpływowych, z których ścieki będą wywożone wozami asenizacyjnymi do najbliższej oczyszczalni. To rozwiązanie nie tylko jest najdroższe w eksploatacji, ale nie daje pełnej kontroli szczelności szamb i prawidłowości wywożenia ścieków.

Tabela 28. Zadania inwestycyjne

Tytuł zadania	Opis zadania	Cel zadania	Rok rozpoczęcia zadania	Rok zakończenia zadania	Całkowity koszt zadania:
Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków	Na terenie gminy wybudowanych zostanie około 300 przydomowych oczyszczalni ścieków.	Ochrona jakości wód podziemnych i powierzchniowych	2006	2014	2 400 000

Przewiduje się, że środki finansowe na realizację zadania inwestycyjnego zostaną pozyskane przede wszystkim z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Ograniczenie ilości zanieczyszczeń powstających w rolnictwie - gnojówka

Głównym odpadem z produkcji zwierzęcej jest gnojówka. Ma ona w niektórych przypadkach, zwłaszcza wtedy, gdy postępuje się z nią w sposób nieumiejętny, istotny wpływ na stan czystości wód powierzchniowych, ale również i podziemnych. Składa się ona z mieszaniny kału, moczu i resztek pokarmowych. Z jednej strony gnojówka stanowi wartościowy nawóz organiczny, mający zastosowanie do nawożenia upraw polowych, przede wszystkim łąk i pastwisk, z drugiej strony, przy jej powstawaniu w nadmiarze w stosunku do możliwości wykorzystania do nawożenia, stanowi poważny problem utylizacyjny.

W porównaniu z obornikiem gnojówka odznacza się bardziej zróżnicowanym składem, a przez to jest trudniejsza do zastosowania w praktyce rolniczej. Nadmierne nawożenie gnojówką powoduje trwałe, a częstokroć nieodwracalne zmiany w środowisku glebowym, przejawiające się niszczeniem drzewostanu i naturalnych zbiorowisk szaty roślinnej, przy równoczesnym pojawianiu się flory synantropijnej prowadzącej do zachwaszczenia gruntów rolnych i użytków zielonych.

Nawożenie gleby wysokimi dawkami gnojówki może prowadzić do trwałej anerobiozy, a w konsekwencji do zahamowania życia biologicznego i utraty zdolności jej samooczyszczania. W powietrzu glebowym następuje koncentracja dwutlenku węgla (CO_2), co prowadzi do procesów beztlenowych w glebie, przy których wydzielają się siarkowodór, metan, etylen i inne związki trujące dla roślin. Nawożenie gnojówką gleb zwięzłych prowadzi do zatykania porów i całkowitego zahamowania na pewien okres wymiany gazów w glebie. Niewłaściwie składowana i nieuzdatniona gnojówka jest przyczyną silnego zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych.

Szczególną rolę w zanieczyszczeniu wód odgrywają związki azotu i fosforu; zwłaszcza niebezpieczne są azotany, odznaczające się silnym działaniem toksycznym.

Stan zagospodarowania odchodów zwierzęcych na obszarze gminy jest niezadowolający. Stwierdza się nieprawidłowości w postępowaniu z odchodami zwierzęcymi. Następstwem nieprawidłowego postępowania z nawozem naturalnym jest wypłukiwanie przez wody deszczowe związków biogennych z przym obornika. Ścieki te są niezwykle groźne dla jakości wód powierzchniowych oraz dla życia biologicznego w ciekach. Zanieczyszczenia w tych wodach pojawiają się w bardzo dużych stężeniach, a migrując w głąb profilu glebowego stają się przyczyną skażenia wód.

W celu poprawy sytuacji należy podjąć próby:

- 1) zaopatrzenia gospodarstw w szczelne płyty gnojowe,
- 2) zwiększenia pojemności zbiorników do sezonowania gnojówki,
- 3) poprawienia szczelności zbiorników na gnojówkę,
- 4) poprawienia wyposażenia w odpowiedni sprzęt do rozdeszczowania gnojówki,
- 5) poprawienia stanu wiedzy o zasadach postępowania z odchodami zwierzęcymi,

6) poprawienia świadomości ekologicznej rolników.

Nawożenie gnojówką może odbywać się bez szkody dla środowiska naturalnego przy uwzględnieniu następujących zasad:

- nie stosować gnojówki w obszarach stref ochronnych ujęć wody oraz w obszarach chronionego krajobrazu,
- nie stosować gnojówki na gruntach ornych o spadkach powyżej 10% oraz o spadkach 20% na użytkach zielonych,
- nie stosować gnojówki na terenach, gdzie poziom wody gruntowej jest wyższy niż 1,2 m na gruntach ornych i wyższy niż 1,0 m na użytkach zielonych,
- nie stosować gnojówki na zamrożonym gruncie,
- do gnojówki stosować sprzęt zaopatrzony w rozdzielacze strugi.

Tabela 29. Zadania inwestycyjne

Tytuł zadania	Opis zadania	Cel zadania	Rok rozpoczęcia zadania	Rok zakończenia zadania	Całkowity koszt zadania:
Budowa płyt obornikowych	Na terenie największych gospodarstw rolnych, w których prowadzona jest hodowla zwierząt gospodarczych wybudowane zostaną płyty obornikowe.	Ochrona jakości wód podziemnych i powierzchniowych przed zanieczyszczenia mi pochodzącymi z gospodarstw rolnych.	2005	2010	1 500 000
Budowa zbiorników na gnojówkę	W wybranych gospodarstwach rolnych (z hodowlą zwierząt) wybudowane zostaną zbiorniki na gnojówkę.	Ochrona jakości wód podziemnych i powierzchniowych przed zanieczyszczenia mi pochodzącymi z gospodarstw rolnych	2006	2014	2 000 000

Przewiduje się, że środki finansowe na realizację zadań inwestycyjnych zostaną pozyskane przede wszystkim z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w

Białymstoku oraz ze środków Unii Europejskiej.

Ograniczenie powstających ilości zanieczyszczeń obszarowych

Zanieczyszczenia obszarowe na terenie gminy związane są przede wszystkim z produkcją rolniczą. Są to zanieczyszczenia pochodzące ze spływu substancji chemicznych w zlewniach do cieków powierzchniowych jak i wód gruntowych. Nie chodzi tu o źródła zanieczyszczeń punktowych czy liniowych, których miejsce powstawania można identyfikować, ale o zanieczyszczenia związane głównie z intensywną gospodarką rolną. Jakość spływu powierzchniowego jest uwarunkowana szeregiem czynników wśród, których wyróżnia się dwie kategorie:

- czynniki naturalne, jak:

- ukształtowanie terenu
- warunki geologiczne
- jakość i morfologie gleb
- warunki klimatyczne

- czynniki antropogeniczne związane z działalnością człowieka:

- sposób zagospodarowania
- struktura zasiewów
- stopień nawożenia mineralnego i organicznego
- stopień mechanizacji prac polowych
- stopień regulacji stosunków wodno-powietrznych w profilu glebowym.

Powyższe czynniki decydują o ilości zanieczyszczeń odprowadzanych do wód powierzchniowych. Chodzi tu głównie o migrację nieprzyswojonych przez rośliny nadmiarów azotu i fosforu pochodzących z nawożenia. Zawartość tych dwóch składników najczęściej jest przyczyną niskiej klasyfikacji jakości wód powierzchniowych płynących przez gminę. Zawartość zanieczyszczeń w spływie obszarowym jest zmienna, najmniejsza występuje na terenach leśnych, które nie są poddawane zabiegom agrotechnicznym. Taka sytuacja sprzyja wymywaniu substancji odżywczych z profilu glebowego, stając się jednocześnie przyczyną nadmiernej eutrofizacji wód.

Tabela 30. Zadania własne nieinwestycyjne

Tytuł projektu	Opis projektu	Cel projektu	Rok rozpoczęcia projektu	Rok zakończenia projektu	Całkowity koszt projektu:
Ochrona naturalnych terenów retencji wody	Zapewnienie ochrony naturalnych zbiorników retencyjnych, takich jak tereny podmokłe i nieregulowane ciek wodne poprzez wprowadzenie	Harmonizacja opracowanych planów i studiów	2004	2012	wydatki bieżące

Tytuł projektu	Opis projektu	Cel projektu	Rok rozpoczęcia projektu	Rok zakończenia projektu	Całkowity koszt projektu:
	<p>obowiązku umieszczania odpowiednich zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Wprowadzenie odpowiednich danych do systemu komputerowych baz danych .</p>				

Gospodarka odpadami

CEL:

POPRAWA STANU ŚRODOWISKA PRZEZ GOSPODAROWANIE ODPADAMI

Bardzo wiele musi się zmienić, aby w należyty sposób rozwiązywać problemy gospodarki odpadami. Czasami wymaga to wielu lat. Oprócz doraźnych działań, które można dzisiaj zastosować korzystając z obowiązującego prawa, należy podjąć próbę dającą efekty w przyszłości.

REALIZACJA CELU PRZEZ:

- **utworzenie Centrum Edukacji Ekologicznej Gminy,**
- **segregację odpadów w celu odzysku surowców wtórnych u źródeł ich powstawania,**
- **stworzenie magazynu surowców wtórnych,**
- **wydzielanie z odpadów masy organicznej i podjęcie prób kompostowania odpadów organicznych,**
- **zorganizowanie miejsc odbioru jednostkowych odpadów niebezpiecznych (np. lamp rtęciowych, zużytych baterii),**
- **udzielanie pomocy w organizacji prawidłowego i bezpiecznego odbioru odpadów,**
- **wyznaczenie terenów pod budowę odpowiednio zabezpieczonych składowisk odpadów,**
- **wykonanie poprawnej rekultywacji zamkniętych oraz "dzikich"**

wysypisk.

- **uwzględnienie w planie zagospodarowania przestrzennego potrzeb związanych ze składowaniem odpadów,**
- **przestrzeganie i egzekwowanie przez swoje służby oraz uprawnionych pracowników Urzędu Gminy przepisów ustawy o utrzymaniu porządku i czystości w gminie.**

Niewątpliwie dobrze zorganizowane i wyposażone oraz pomocne swoją wiedzą fachową centrum edukacji ekologicznej może mieć bardzo duży wpływ na poprawę sytuacji w tej sferze gospodarki. Można podjąć próbę utworzenia takiego centrum w ramach Ekologicznego Stowarzyszenia Gmin "Rospuda".

Ze względu na rodzaj odpadów oraz ich ewentualne przeznaczenie, gromadzenie selektywne powinno być podzielone na:

- **selektywną zbiórkę odpadów przeznaczonych, po odpowiednim przygotowaniu, do bieżącego lub przyszłego wykorzystania jako surowce wtórne,**
- **selektywne gromadzenie tzw. biomasy, czyli odpadów organicznych przeznaczonych na kompost,**
- **selektywne gromadzenie odpadów problemowych i toksycznych z przeznaczeniem do specjalnego unieszkodliwiania (neutralizacja, spalanie itp.).**

Należy przy tym pamiętać, aby nie mieszać odpadów tzw. mokrych z tzw. suchymi i nie mieszać odpadów o innych właściwościach chemicznych i fizycznych.

Wprowadzenie systemu selektywnej zbiórki spełnia również oczekiwania społeczne wynikające z rosnącej świadomości ekologicznej, w szczególności młodzieży oraz wymogów racjonalnej gospodarki zasobami naturalnymi środowiska.

Należy pamiętać, że zagospodarowanie surowców wtórnych to:

- **ochrona zasobów naturalnych, które mogą zostać wyczerpane,**
- **ochrona środowiska - wydobywanie surowców i ich przetwarzanie związane jest ze znacznym obciążeniem i niszczeniem środowiska,**
- **oszczędność energii, której nośnikiem są surowce wtórne - jeśli nakład energii związany z ich przerobem jest mniejszy od energii, którą zawierają w sobie i którą da się odzyskać,**
- **możliwość zwrotu części nakładów związanych z usuwaniem odpadów komunalnych przez sprzedaż odzyskanych surowców wtórnych,**
- **oszczędność miejsca na składowisku - miejsca coraz trudniejszego do uzyskania i coraz kosztowniejszego z uwagi na wzrastające wymagania ochrony środowiska,**

- **podniesienie czystości i estetyki miejsc zamieszkania,**
- **zmiana dotychczasowych przyzwyczajzeń społeczeństwa w kierunku oszczędniejszego gospodarowania posiadanymi dobrami.**

Wszystkie sprawy organizacyjne związane z prowadzeniem, dającej największe efekty, selektywnej zbiórki odpadów może wziąć na siebie gmina. To właśnie ona ma największe możliwości, aby uruchomić tego rodzaju przedsięwzięcia. Gmina także powinna utożsamiać się z szeroko rozumianą gospodarką odpadami, albowiem jest to jej zadanie własne. Należy pamiętać, że możliwości rozwiązywania większości problemów lub ustanawiania standardów, które należy spełnić w chwili, gdy ktoś decyduje się na inwestycję można zawrzeć w tzw. prawie miejscowym jakim jest plan zagospodarowania przestrzennego. Taki charakter posiadają również podatki lokalne. Jest to ważne również dlatego, że wielu z wyżej wymienionych przedsięwzięć organizacyjnych gmina nie musi wykonywać sama lub za pomocą swoich służb komunalnych. Gmina powinna stworzyć warunki do prowadzenia tego rodzaju działalności. Taki kierunek, umiejętnie nadzorowany, w połączeniu z obowiązującym na dzień dzisiejszy ustawodawstwem gwarantującym:

- zwolnienie od podatku dochodowego części dochodów uzyskanych w roku podatkowym z działalności gospodarczej, w której wykorzystuje się odpady wytworzone na terytorium RP, w sposób wskazany w ustawach podatkowych (zwolnienie to przysługuje bez względu na rodzaj wykorzystania dochodów i nie zależy od intensywności prowadzonej działalności. Ograniczona jest tylko lista odpadów;
- ulgi inwestycyjne w postaci odliczania tzw. "wydatków inwestycyjnych" oraz "premię inwestycyjnej" na zasadach szczegółowo określonych w ustawach podatkowych i przepisach wykonawczych do tych ustaw. Stosuje się je do wszystkich odpadów. Istotą jest tutaj to, że ulga ta wiąże się z prowadzoną działalnością określaną jako "zbiórka, skup i segregacja odpadów".

System gromadzenia i utylizacji odpadów w poszczególnych miejscowościach oparty powinien być o specjalnie wyznaczone miejsca, w których ustawione zostaną pojemniki i worki na odpady, przy powszechnym stosowaniu zasady segregacji śmieci w miejscu ich powstawania. System segregowania śmieci powinien obligatoryjnie objąć wszystkie posesje i obiekty zlokalizowane na terenie gminy. Punkty, w których wystawiane będą pojemniki na odpady powinny być zlokalizowane w miejscach łatwo dostępnych, ale jednocześnie w miarę osłoniętych i nie zakłócających harmonii krajobrazu. Każdy taki punkt powinien być wyposażony w jeden kontener na odpady komunalne i pojemniki do selektywnej zbiórki odpadów: na stłuczkę szklaną, plastik, w tym odpady PET, puszki aluminiowe i makulaturę. Rozwinięcie zadań znajduje się w "*Planie Gospodarki Odpadami dla Gminy Bakalarzewo*".

Tabela 31. Zadania inwestycyjne

Tytuł projektu	Opis projektu	Rok rozpoczęcia projektu	Rok zakończenia projektu	Całkowity koszt projektu:	Subwencja oczekiwana ze strony UE:
Rozbudowa wysypiska odpadów	Powiększenie wysypiska o kolejny sektor do składowania	2005	2010	1200 tys. zł	700 tys. zł

Tytuł projektu	Opis projektu	Rok rozpoczęcia projektu	Rok zakończenia projektu	Całkowity koszt projektu:	Subwencja oczekiwana ze strony UE:
komunalnych	odpadów; budowa budynku socjalnego; doprowadzenie wody i energii elektrycznej oraz zakup wagi, belownicy, linii sotrowniczej, instalacji odgazowującej oraz urządzenia do mycia i dezynfekcji kół pojazdów				

4.2.4. Działania w zakresie ochrony różnorodności biologicznej i walorów krajobrazowych

Dawniej obszar gminy pokrywała bezkresna puszcza, w której spotkać było można duże bogactwo zwierząt i roślin. W ciągu ostatnich czterech wieków w wyniku działalności człowieka większość środowisk leśnych została przekształcona na obszary rolnicze. Dzisiejszy rolniczy krajobraz kulturowy urozmaicony jest jedynie śródpolnymi kwaterami leśnymi, pasami drzew liściastych porastających rynnowe doliny i torfiaste niecki moren dennych. Lasy i grunty leśne stanowią jedynie niecałe 13% powierzchni gminy, a należy sobie zdawać sprawę, że stanowią one niezwykle istotny element krajobrazu. Jedna 60-letnia sosna produkuje w ciągu doby tyle tlenu ile wynosi średnie dobowe zapotrzebowanie dla 3 osób (1350-1800 litrów). Jednak dopiero 2700 młodych drzewek może wyprodukować tę ilość tlenu, co jedno stare drzewo. Lasy odgrywają również bardzo ważną rolę w erozji gleb i w zatrzymywaniu wody. Szacuje się, że teren na którym rosną lasy i zarośla nie oddaje ani jednej tony gleby z hektara, a odpływ wody wynosi tu 0,4% opadów. Na terenach trawiastych liczby te wynoszą odpowiednio 0,0 ton/ha i 1,9%. Na polach wskaźniki te ulegają znacznemu pogorszeniu i wynoszą odpowiednio 78 ton/ha i 26,0%.

CEL:

***ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH ZASOBÓW LEŚNYCH ORAZ ZWIĘKSZANIE
POWIERZCHNI LASÓW ORAZ ICH RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ***

REALIZACJA CELU PRZEZ:

- **wykonanie i bieżące aktualizowanie rejestru gruntów rolnych wyłączonych z produkcji, które można przeznaczyć do zalesienia,**
- **zalesianie terenów nieprzydatnych rolniczo z użyciem sadzonek dostosowanych do typów siedliskowych lasu z równoczesnymi działaniami prowadzącymi do zróżnicowania struktury gatunkowej,**

- **tworzenie spójnych kompleksów leśnych szczególnie w obszarze korytarzy ekologicznych na terenach granicznych z innymi gminami,**
- **lokalizację zalesień i zadrzewień zgodnie z planem zagospodarowania przestrzennego,**
- **ochronę zieleni dolin rzecznych, terenów torfowiskowych i zabagnionych,**
- **stały monitoring środowiska leśnego w celu przeciwdziałania stanom niepożądanym (pożary, choroby, degradacja).**

Występowanie na terenie gminy dużej mozaiki siedlisk powoduje, że świat roślin i zwierząt jest bogaty i obfituje w wiele gatunków rzadkich i chronionych. Zaznacza się tu duży udział gatunków borealno-górskich, występujących głównie na torfowiskach i w wodach płynących.

CEL:

***ZACHOWANIE ORAZ ODTWARZANIE BOGACTWA PRZYRODNICZEGO I WALORÓW
KRAJOBRAZOWYCH***

REALIZACJA CELU PRZEZ:

- **utrzymanie istniejących i powołanie nowych obszarów i obiektów prawnie chronionej przyrody i krajobrazu,**
- **opracowanie propozycji włączenia wybranych obszarów do sieci obszarów Natura 2000,**
- **zachowanie i wzbogacanie istniejących oraz odtwarzanie zanikłych elementów różnorodności biologicznej, w tym renaturalizacja cennych ekosystemów i siedlisk,**
- **usuwanie lub ograniczanie aktualnych i potencjalnych zagrożeń dla zachowania różnorodności biologicznej,**
- **opracowanie gminnej "czerwonej listy" zbiorowisk roślinnych i biotopów wymagających specjalnej troski, ze szczególnym uwzględnieniem siedlisk priorytetowych (Natura 2000),**
- **wprowadzenie do planu zagospodarowania przestrzennego gminy zapisów określających sposoby użytkowania cennych elementów przyrodniczych i krajobrazowych (w szczególności torfowisk, drobnych zbiorników wodnych, strefy brzegowej jezior); wyznaczenie stref ochronnych wokół jezior i rzek,**
- **intensyfikacja prac związanych z opracowywaniem i aktualizacją operatów urzędniowych lasów niepaństwowych oraz doskonalenie**

nadzoru nad realizacją tych planów,

- **opracowanie gminnej "czerwonej listy" gatunków roślin i zwierząt, uwzględniającej gatunki chronione, zagrożone wyginięciem oraz priorytetowe (Natura 2000); opracowanie i wdrożenie gminnego programu ochrony tych gatunków,**
- **opracowanie i wdrożenie zasad postępowania z gatunkami konfliktowymi, w tym określenie sposobów minimalizacji szkód,**
- **opracowanie programu ochrony rodzimych ras i odmian zwierząt gospodarskich oraz lokalnych odmian roślin uprawnych,**
- **wzmocnienie służb ochrony przyrody, wspieranie działalności proekologicznych organizacji pozarządowych i ruchów społecznych.**

Tabela 32. Zadania własne nieinwestycyjne

Tytuł projektu	Opis projektu	Cel projektu	Rok rozpoczęcia projektu	Rok zakończenia projektu	Całkowity koszt projektu:
Ochrona przestrzeni w planach zagospodarowania	Wprowadzenie do planu zagospodarowania przestrzennego gmin zapisów określających sposoby użytkowania cennych elementów przyrodniczych i krajobrazowych (w szczególności torfowisk, drobnych zbiorników wodnych, strefy brzegowej jeziora, lokalnych kulminacji terenu); wyznaczenie stref ochronnych wokół jeziora i rzek	Harmonizacja opracowanych planów i studiów	2004	2012	wydatki bieżące
Ochrona naturalnych terenów retencji wody	Zapewnienie ochrony naturalnych zbiorników retencyjnych, takich jak tereny podmokłe i nieuregulowane cieki wodne poprzez wprowadzenie obowiązku	Harmonizacja opracowanych planów i studiów	2004	2012	wydatki bieżące

Tytuł projektu	Opis projektu	Cel projektu	Rok rozpoczęcia projektu	Rok zakończenia projektu	Całkowity koszt projektu:
	umieszczania odpowiednich zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Wprowadzenie odpowiednich danych do systemu komputerowych baz danych				
Porządkowanie stanu lasów niepaństwowych	Intensyfikacja prac związanych z opracowywaniem i aktualizacją operatów urzędniowych lasów niepaństwowych oraz doskonalenie nadzoru nad realizacją tych planów	Wzrost świadomości ekologicznej	2004	2012	wydatki bieżące
Zalesianie gruntów o znaczeniu marginalnym dla produkcji rolnej	Poprawa lesistości racjonalne wykorzystanie przestrzeni	Gospodarcze wykorzystanie terenu	2004	2012	wydatki bieżące

4.2.5. Działania w zakresie monitoringu środowiska przyrodniczego

W działaniach ochronnych gminy istotną rolę powinien odgrywać monitoring środowiska przyrodniczego. Podstawowym jego celem będzie zwiększenie skuteczności działań na rzecz ochrony przyrody poprzez: pozyskiwanie, gromadzenie, przetwarzanie, analizowanie i udostępnianie danych dotyczących stanu przyrody i zmian w niej zachodzących.

Stale zmieniający się charakter funkcjonowania środowiska zmusza do bieżącego rozpoznania stanu środowiska, a w efekcie do dostarczenia danych w postaci prognozy określającej jego dalszy rozwój w obecnie panujących warunkach. Monitoring środowiska należy prowadzić tak, aby na podstawie stanu przyrody i procesów, jakim ona podlega, można było ocenić stan środowiska oraz podjąć skuteczne działania ochronne. Aby uzyskać w miarę pełny obraz stanu środowiska wymagane jest systematyczne zbieranie danych o stanie poszczególnych składników przyrody oraz kierunkach i tempie przemian systemów przyrodniczych.

CEL:

WZROST WIEDZY O ZASADACH RACJONALNEGO WYKORZYSTANIA ZASOBÓW ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO ORAZ JEGO STANIE I KIERUNKACH PRZEMIAN

REALIZACJA CELU PRZEZ:

- **opracowanie systemu monitoringu stanu środowiska gminy,**
- **analizowanie zmian zachodzących w środowisku przyrodniczym i ocena istniejących zagrożeń,**
- **upowszechnianie wyników prac monitoringowych.**

Opracowanie systemu monitoringu przyrodniczego należy poprzedzić rozpoznaniem aktualnego stanu różnorodności biologicznej oraz istniejących i potencjalnych zagrożeń dla środowiska. Opracowany system monitoringu pokaże potrzeby sprzętowe i określi szczegółowe instrukcje postępowania podczas badań poszczególnych komponentów środowiska. Urząd Gminy powinien wyposażyć się w urządzenia i inne elementy niezbędne do prowadzenia podstawowego monitoringu oraz udostępniania danych o środowisku. Celowe jest też utworzenie ogólnodostępnej elektronicznej gminnej bazy danych o stanie środowiska.

Zadania wynikające z programu monitoringu nie muszą być wykonywane jedynie przez służby gminy. Mogą one być realizowane przez współpracujące z gminą instytucje, np. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Białymstoku czy uczelnie wyższe. Instytucje te w ramach swojej działalności mogą nie tylko poznawać stan i zagrożenia środowiska, ale także doskonalić technologie służące jego ochronie.

4.2.6. Działania w zakresie edukacji ekologicznej

Rola edukacji ekologicznej jest często niedoceniana i stąd jej rozwój jest nadal na słabym poziomie. Często też jest ona kojarzona jedynie z grupą najmłodszych obywateli. W dzisiejszych czasach trudno sobie wyobrazić jakiegokolwiek działania związane z ochroną środowiska przyrodniczego bez choćby próby edukowania całego społeczeństwa. Wynika to stąd, iż do osiągnięcia pełnego sukcesu tych przedsięwzięć konieczne jest zrozumienie i akceptacja społeczna.

CEL:

ROZWÓJ ŚWIADOMOŚCI EKOLOGICZNEJ

REALIZACJA CELU PRZEZ:

- **wspieranie działań uzupełniających system edukacji formalnej, podnoszących ekologiczną świadomość społeczności i władz lokalnych,**

- **zwiększenie efektywności edukacji ekologicznej przez promowanie najskuteczniejszych jej form i najważniejszych treści,**
- **utworzenie w porozumieniu z sąsiednimi gminami ośrodka edukacji ekologicznej,**
- **rozwijanie bazy edukacyjnej w oparciu o Zespół Szkół Rolniczych oraz ośrodek edukacji ekologicznej,**
- **organizowanie szkoleń, warsztatów, konferencji i seminariów m.in. dla nauczycieli, samorządów i młodzieży.**

Należy opracować sprawny system informacji o edukacji ekologicznej. Sama działalność edukacyjna powinna być bardzo wszechstronna i obejmować wszystkie najważniejsze elementy z jakimi można spotkać się na terenie gminy i jakie mają lub mogą mieć wpływ na stan środowiska przyrodniczego gminy. Do jednych z ważniejszych zadań, jakie stanęły przed edukacją w ostatnim czasie jest:

- upowszechnianie i praktyczne wdrażanie zasad "Kodeksu dobrej praktyki rolniczej",
- propagowanie umiarkowanego użytkowania zasobów naturalnych zgodnie z zasadami trwałego i zrównoważonego rozwoju,
- kształtowanie proekologicznych wzorców konsumpcji w gospodarstwach domowych.

Gmina powinna wspomagać prowadzenie edukacji ekologicznej przez organizacje pozarządowe i grupy obywatelskie, wspierać i inicjować konkursy ekologiczne oraz prowadzić (inicjować) szkolenia m.in. w zakresie prawa, zarządzania, technik ochrony środowiska, zagospodarowania przestrzennego, "czystszej produkcji" oraz źródeł finansowania ochrony środowiska. Niezwykle ważnym elementem działalności byłoby organizowanie szkoleń, prelekcji i warsztatów na temat stanu środowiska gminy oraz zagrożeń i metod jego ochrony.

Bardzo pomocne są w prowadzeniu nauczania przedmiotów przyrodniczych odpowiednio przygotowane ścieżki edukacyjne. Stanowią one doskonałą pomoc dydaktyczną i integrują człowieka z przyrodą. Należy zatem stworzyć dogodne warunki dla rozwoju zagospodarowania edukacyjnego i turystycznego obszaru gminy. Trzeba opracować i wytyczyć w terenie sieć ścieżek edukacyjnych wyposażonych w tablice informacyjne i inne urządzenia zapewniające realizację programów edukacyjnych.

Wszystkie informacje o podejmowanych akcjach, kampaniach i działaniach na rzecz aktywnej ochrony środowiska w gminie powinny być szeroko upowszechniane. Pomocne w tym może być prowadzenie własnej działalności wydawniczej.

W celu sprawniejszej wymiany pomysłów i doświadczeń oraz koordynacji zadań związanych z szeroko pojętą edukacją należy utworzyć przy Urzędzie Gminy radę ekologiczną. W jej skład, oprócz wybranych urzędników gminy, wchodziłoby przedstawiciele instytucji i organizacji zajmujących się edukacją środowiskową na terenie gminy czy powiatu.

Tabela 33. Zadania własne nieinwestycyjne

Tytuł projektu	Opis projektu	Cel projektu	Rok rozpoczęcia projektu	Rok zakończenia projektu
Zorganizowanie systemu informacji o edukacji ekologicznej	Przepływ informacji między województwem, powiatem i gminami	Doskonalenia form edukacji	2004	2012
Wspomaganie prowadzenia edukacji ekologicznej przez lokalne organizacje pozarządowe i grupy obywatelskie	Wspomaganiem podejmowanych działań.	Doskonalenia form edukacji	2004	2012
Propagowanie działań proekologicznych.	Organizowanie kampanii informacyjno-edukacyjnych, wspieranie imprez o	Doskonalenia form edukacji	2004	2012
Promocja działań proekologicznych.	Upowszechnianie informacji o podejmowanych akcjach, kampaniach i działaniach na rzecz aktywnej ochrony środowiska.	Doskonalenia form edukacji	2004	2012
Doskonalenie zawodowe służb ochrony środowiska	Prowadzenie szkoleń zawodowych w zakresie prawa, zarządzania, technik ochrony środowiska, zagospodarowania przestrzennego, źródeł finansowania ochrony środowiska	Podniesienie kwalifikacji pracowników administracji samorządowej	2004	2006
Zrównoważony rozwój	Propagowanie modelu trwałego i zrównoważonego rozwoju w powiecie	Wzrost świadomości ekologicznej	2004	2012
Wspomaganie działań skierowanych do dzieci i młodzieży	Wspieranie szkolnych kół zainteresowań, konkursów ekologicznych, "ekologizacji" obiektów	Wzrost świadomości ekologicznej	2004	2012

Tytuł projektu	Opis projektu	Cel projektu	Rok rozpoczęcia projektu	Rok zakończenia projektu
	dydaktycznych i otoczenia szkół			

5. MOŻLIWOŚCI POZYSKIWANIA ZEWNĘTRZNYCH ŚRODKÓW FINANSOWYCH

Sposób zasilania budżetów samorządu terytorialnego ma formę dotacji celowych oraz dotacji ogólnych - subwencji. Subwencje są przeznaczone na finansowanie zadań własnych, natomiast dotacje celowe służą finansowaniu zadań własnych i zadań zleconych z zakresu administracji rządowej. Dotacje i subwencje są formą dofinansowania z budżetu państwa zadań wykonywanych przez samorząd terytorialny.

System dochodów jednostek samorządu terytorialnego w Polsce ma charakter mieszany. Gminy, powiaty czy województwa dysponują bowiem dochodami własnymi, a te wspierane są dochodami transferowymi występującymi w formie dotacji i subwencji oraz wpływami z tytułu udziałów jednostek samorządu terytorialnego we wpływach stanowiących dochód budżetu państwa. Z punktu widzenia usytuowania źródeł dochodów można je podzielić na wewnętrzne (np. podatki i opłaty z terenu jednostki samorządu terytorialnego) i zewnętrzne, czyli subwencje, dotacje, kredyty, pożyczki, obligacje.

Fundusze pochodzące ze środków zewnętrzne stanowią podstawę budżetów wszelkich poważniejszych inwestycji. Warto zatem wiedzieć jak i gdzie można ubiegać się o fundusze zewnętrzne, a zwłaszcza dotacje. Od maja br. Polska stała się członkiem Unii Europejskiej i tym samym straciła prawo do korzystania z funduszy przedakcesyjnych. Zyskała jednak dostęp do środków strukturalnych, działających na terenie państw członkowskich. Fundusze Strukturalne są instrumentami Polityki Strukturalnej Unii Europejskiej. Ich zadaniem jest wspieranie restrukturyzacji i modernizacji gospodarek krajów UE. W ten sposób wpływa się na zwiększenie spójności ekonomicznej i społecznej Unii. Fundusze kierowane są do tych sektorów gospodarki i regionów, które bez pomocy finansowej nie są w stanie dorównać do średniego poziomu ekonomicznego w UE. Polityka Strukturalna i Fundusze mają pomóc władzom centralnym i regionalnym słabiej rozwiniętych regionów w rozwiązaniu ich najważniejszych problemów gospodarczych. Istnieją cztery Fundusze Strukturalne:

- Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej,
- Europejski Fundusz Społeczny,
- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego,
- Finansowy Instrument Orientacji Rybołówstwa.

Poniżej przedstawiona została krótka charakterystyka trzech pierwszych funduszy.

Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej

(EAGGF - European Agriculture Guidance and Guarantee Funds)

Powstał w 1964 roku na mocy Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Gospodarczą. Zajmuje się wspieraniem przekształceń struktury rolnictwa oraz wspomaganie rozwoju obszarów wiejskich. Na Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej jest przeznaczana największa część budżetu Unii Europejskiej. Ponadto środki Funduszu pochodzą z opłat nakładanych na importowane spoza Unii Europejskiej produkty rolne.

EAGGF składa się z dwóch sekcji: Sekcji Gwarancji, która finansuje wspólną politykę rolną (zakupy interwencyjne produktów rolnych, dotacje bezpośrednie dla rolników) oraz Sekcji Orientacji, która wspiera przekształcenia w rolnictwie w poszczególnych państwach UE i jest instrumentem polityki strukturalnej. W ramach Sekcji Orientacji EAGGF realizuje się następujące zadania:

- rozwój i modernizacja terenów wiejskich,
- wspieranie inicjatyw służących zmianom struktury zawodowej na wsi (w tym kształcenia zawodowego rolników i ich przekwalifikowania do innych zawodów),
- wspomaganie działań mających na celu zwiększenie konkurencyjności produktów rolnych,
- restrukturyzacja oraz dostosowanie potencjału produkcyjnego gospodarstw do wymogów rynku,
- pomoc przy osiedlaniu się młodych rolników,
- wspieranie rozwoju ruchu turystycznego i rzemiosła,
- rozwój i eksploatacja terenów leśnych,
- inwestycje w ochronę środowiska,
- wyrównywanie szans gospodarstw położonych na terenach górzystych i terenach dotkniętych kataklizmami.

Europejski Fundusz Społeczny

(ESF - European Social Fund)

Jest pierwszym z zastosowanych we Wspólnocie instrumentów polityki strukturalnej. Został powołany do życia na podstawie art. 123 Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Gospodarczą (1957). Fundusz działa od 1960 roku, a jego głównym celem jest walka z bezrobociem w krajach członkowskich. Środki finansowe są przeznaczane na pomoc dla różnych regionów i grup społecznych w tym w szczególności dla pracowników zagrożonych bezrobociem długoterminowym oraz dla ludzi młodych (do 25 roku życia) wkraczających dopiero na rynek pracy. Pomoc z Europejskiego Funduszu Społecznego jest realizowana poprzez:

- organizowanie szkoleń rozwijających umiejętności zawodowe (w tym praktyk i szkoleń wewnątrzzakładowych), przez co zwiększa się możliwości pracowników na rynku pracy,
- ulepszanie systemów powszechnego kształcenia oraz dostosowywanie ich do

aktualnego zapotrzebowania na rynku pracy,

- kształcenie kadr, ekspertów i personelu dydaktycznego; wspieranie pośrednictwa pracy oraz organizacji zajmujących się doradztwem i informacją zawodową,
- wspieranie programów mających na celu tworzenie nowych miejsc pracy w tym zatrudnienia w małych i średnich przedsiębiorstwach,
- walkę z dyskryminacją zawodową w tym wyrównywanie szans kobiet i mężczyzn na rynku pracy,
- wspieranie grup ludzi odrzuconych i defaworyzowanych przez społeczeństwo (np. bezdomnych i uzależnionych),
- pomoc techniczną, badania naukowe i promowanie nowych technologii.

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

(ERDF - European Regional Development Fund)

Powstał w 1975 roku jako reakcja na coraz głębsze rozbieżności w rozwoju regionów (spowodowane kryzysem gospodarczym i przystąpieniem do UE Wielkiej Brytanii i Irlandii). Jego głównym zadaniem jest niwelowanie dysproporcji w poziomie rozwoju regionalnego krajów należących do UE. Pomoc w ramach tego funduszu obejmuje inicjatywy w następujących dziedzinach:

- inwestycje produkcyjne umożliwiające tworzenie lub utrzymanie stałych miejsc pracy,
- inwestycje w infrastrukturę, z uwzględnieniem tworzenia sieci transeuropejskich,
- inwestycje w edukację i opiekę zdrowotną,
- rozwój potencjału lokalnego: małych i średnich przedsiębiorstw,
- działalność badawczo-rozwojowa,
- inwestycje związane z ochroną środowiska.

Inicjatywy Wspólnotowe to programy pomocy bezzwrotnej organizowane przez Unię Europejską dla określonych środowisk i grup społecznych. Podobnie jak Fundusze Strukturalne Inicjatywy Wspólnotowe funkcjonują tylko w krajach członkowskich. Obecnie z działających czterech inicjatyw najważniejsze są:

- **INTERREG III** zajmuje się wzmocnieniem współpracy transgranicznej, międzyregionalnej i międzynarodowej,

- **LEADER** + wspomaga wdrażanie nowoczesnych strategii rozwoju terenów wiejskich,

INTERREG III to aktualna inicjatywa wspólnotowa, czyli program pomocy bezzwrotnej ze strony Unii Europejskiej dla określonych jednostek. Władze lokalne, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy otrzymują pomoc w związku ze zgłaszanymi przez nich projektami rozwoju regionalnego w krajach członkowskich. Realizowany w latach 2000-2006 program INTERREG III stanowi kontynuację i rozszerzenie inicjatywy INTERREG II z okresu 1994-1999. Głównym celem obecnego programu jest wzmocnienie współpracy transgranicznej, międzyregionalnej i międzynarodowej. Ma to służyć zrównoważonemu rozwojowi oraz integracji terytorium Unii Europejskiej. Program jest finansowany przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.

LEADER+ to aktualna inicjatywa wspólnotowa, czyli program pomocy bezzwrotnej ze strony Unii Europejskiej dla określonych jednostek. Władze lokalne, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy otrzymują pomoc w związku ze zgłaszanymi przez nie projektami rozwoju regionalnego w krajach członkowskich. Inicjatywa LEADER+ stanowi kontynuację i rozwinięcie programu LEADER II z lat 1994-1999. LEADER+ w oparciu o współpracę na poziomie regionalnym i ponadnarodowym wspomaga wdrażanie nowoczesnych strategii rozwoju terenów wiejskich. Program jest finansowany przez Sekcję Orientacji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej. Środki przewidziane na jego realizację w okresie 2000-2006 wynoszą 2020 mln euro. Fundusze z programu LEADER+ mogą być przeznaczane na trzy cele:

- A. wspomaganie nowoczesnych strategii rozwoju terenów wiejskich,
- B. wsparcie dla międzyregionalnych i międzynarodowych projektów współpracy,
- C. tworzenie sieci obszarów wiejskich UE - zarówno objętych pomocą LEADER+ jak i nie korzystających z tej pomocy.

Generalnie z inicjatywy LEADER+ mogą korzystać wszystkie tereny wiejskie Unii Europejskiej. Jednak wsparcie w ramach celów A i B jest przeznaczone dla ograniczonej liczby obszarów. Beneficjentami pomocy są przede wszystkim "Lokalne Grupy Działania", czyli związki partnerów publicznych i prywatnych wspólnie podejmujących działania innowacyjne związane z rozwojem obszaru wiejskiego.

Istotną rolę w pierwszym okresie przynależności Polski do Unii Europejskiej odgrywa Narodowy Plan Rozwoju 2004-2006 określający najważniejsze działania strukturalne, które Polska zamierza uruchomić w latach 2004-2006. Działania te będą współfinansowane ze środków wspólnotowych. Będą one dotyczyć trzech podstawowych dziedzin wsparcia: przedsiębiorstw, rozwoju infrastruktury oraz rozwoju zasobów ludzkich. Narodowy Plan Rozwoju wdrażany będzie za pomocą Podstaw Wsparcia Wspólnoty, programów operacyjnych i projektów funduszu Spójności.

Jednym z programów rozwijających cele Narodowego Planu Rozwoju, określając priorytety, kierunki i wysokość środków przeznaczonych na realizację polityki regionalnej państwa jest **Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR)**. Głównym beneficjentem (odbiorcą pomocy) w ramach ZPORR są jednostki samorządu terytorialnego, ich związki, stowarzyszenia i porozumienia. Samorządy mogą ubiegać się o dofinansowanie projektów infrastrukturalnych z zakresu ochrony środowiska, budowy dróg, modernizacji układów transportowych, społeczeństwa informacyjnego, a także dużych projektów turystycznych. Dotacje można też otrzymać na przedsięwzięcia wzmacniające rozwój lokalny (inwestycje na obszarach przemysłów restrukturyzowanych, na wsiach i w miastach do 20 tys. mieszkańców, inwestycje z zakresu lokalnej infrastruktury).

Sektorowy Program Operacyjny pt. "Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich"

Sektorowy Program Operacyjny "Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich" odnosi się do instrumentów rozwoju obszarów wiejskich, finansowanych z udziałem funduszu EAGGF Sekcja Orientacji (Rozporządzenie Rady (WE) 1257/99) i obejmuje poniższe działania:

- ∨ inwestycje w gospodarstwach rolnych,
- ∨ ułatwienie startu młodym rolnikom,
- ∨ gospodarka rolniczymi zasobami wodnymi,
- ∨ scalanie gruntów,
- ∨ szkolenia zawodowe,
- ∨ wsparcie doradztwa rolniczego,
- ∨ różnicowanie działalności rolniczej i działalności zbliżonej do rolniczej,
- ∨ poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych,
- ∨ infrastruktura związana z rolnictwem,
- ∨ odnowa wsi oraz ochrona dziedzictwa kulturowego.

Inwestycje w gospodarstwach rolnych

Szczegółowe cele działania

- Poprawa efektywności ekonomicznej i produktywności gospodarki rolno - żywnościowej.
- Poprawa dochodów w rolnictwie i na wsi.
- Poprawa bezpieczeństwa żywności i jej jakości oraz rynkowe ukierunkowanie produkcji.

Opis działania

W ramach niniejszego działania wspierane będą projekty związane z modernizacją gospodarstw rolnych, prowadzące do ich dostosowania do warunków funkcjonowania na jednolitym rynku poprzez poprawę konkurencyjności uwarunkowaną wzrostem jakości produkcji, jej skalą i profilem, obniżeniem kosztów oraz spełnieniem wymogów w zakresie norm higienicznych oraz ochrony środowiska i utrzymania zwierząt.

Zakres pomocy

Pomocą finansową mogą zostać objęte koszty:

- budowy lub remontu budynków gospodarczych,
- zakupu lub instalacji maszyn oraz urządzeń i narzędzi do produkcji rolnej, przechowywania i magazynowania, przygotowania produktów rolnych do sprzedaży,
- zakupu gruntów rolnych i budynków przeznaczonych do produkcji rolnej stanowiącej część planowanej inwestycji,
- zakładania plantacji wieloletnich,
- zakupu zwierząt hodowlanych (stada podstawowego),
- budowy, zakupu i instalacji urządzeń do nawadniania upraw,
- inwestycji służących ochronie środowiska, poprawie warunków dobrostanu zwierząt i podniesieniu standardów higienicznych produkcji rolnej,
- koszty ogólne (planowania wstępnego, w tym przygotowania dokumentacji technicznej i ekonomicznej przedsięwzięcia).

Typ i wysokość pomocy

Pomoc polega na dofinansowaniu kosztów inwestycji w gospodarstwach rolnych. Poziom pomocy wynosi maksymalnie 50% lub - w przypadku gdy gospodarstwo położone jest na terenach o niekorzystnych warunkach gospodarowania - maksymalnie 60% kosztów kwalifikowanych inwestycji. W przypadku młodych rolników poziom pomocy wynosi odpowiednio maksymalnie 55 lub 65% wysokości kosztów kwalifikowanych.

Poziom udziału UE

Do 45% całkowitego kwalifikującego się kosztu.

Beneficjenci

Prowadzący gospodarstwo rolne właściciele (lub posiadacze zależni) tego gospodarstwa oraz osoby prawne, których statutowym celem jest działalność w rolnictwie i które prowadzą gospodarstwo rolne (np. spółdzielnie).

Kryteria dostępu

Pomoc może być przyznana jeżeli:

- ▼ gospodarstwo rolne przedstawi wypełniony wniosek o udzielenie pomocy wraz z biznesplanem,
- ▼ gospodarstwo spełnia wymogi żywotności ekonomicznej lub osiągnie żywotność ekonomiczną po zakończeniu inwestycji,
- ▼ po realizacji planowanej inwestycji gospodarstwo osiągnie standardy w zakresie ochrony środowiska, higieny i utrzymania (dobrostanu) zwierząt,
- ▼ gospodarstwo jest prowadzone przez osobę posiadającą kwalifikacje rolnicze, wynikające z posiadanego wykształcenia lub doświadczenia z pracy w rolnictwie,

Pomoc nie może być przeznaczona na inwestycję, która spowoduje wzrost produkcji, dla której brak normalnego zbytu rynkowego. W dziedzinach produkcji, dla których istnieją ograniczenia, co do wielkości produkcji ustanowione na poziomie gospodarstwa, pomoc może być przyznana na inwestycję, która odpowiada limitowi produkcji, jakim dysponuje to gospodarstwo. Dla innych sektorów, w których planowana inwestycja jest skierowana na zwiększenie produkcji, jest wymagane przedstawienie planu sprzedaży lub umowy przedwstępnej z odbiorcą na zbycie całości produkcji wytwarzanej w ramach inwestycji.

Ułatwienie startu młodym rolnikom

Szczegółowe cele działania

Poprawa efektywności ekonomicznej i produktywności gospodarki rolno-żywnościowej.

Poprawa dochodów w rolnictwie i na wsi.

Poprawa bezpieczeństwa żywności i jej jakości oraz rynkowe ukierunkowanie produkcji.

Ograniczenie bezrobocia ludności wiejskiej.

Opis działania

Przejmowanie gospodarstw rolnych przez nowych właścicieli - młodych rolników, dysponujących odpowiednimi kwalifikacjami i zdecydowanych na inwestowanie w modernizację i rozwój posiadanej bazy produkcyjnej sprzyja przekształceniom strukturalnym sektora rolnego.

Rozpoczęcie działalności rolniczej wiąże się z potrzebą dużych nakładów finansowych zwłaszcza, gdy nowy gospodarz zmierza do:

- dostosowania się do wymogów rynku oraz poprawy dochodowości gospodarstwa poprzez poprawę jakości, zmianę profilu produkcji, zwiększenie skali produkcji, zwiększenie wartości dodanej oraz wydajności pracy,

lub

- poprawy warunków higienicznych i bezpieczeństwa żywności, dobrostanu zwierząt, ochrony środowiska, bezpieczeństwa pracy. Aby umożliwić młodym rolnikom realizację powyższych celów, a tym samym stymulować pożądane zmiany strukturalne w rolnictwie, konieczne jest kierowanie środków publicznych na sfinansowanie kosztów związanych z przejmowaniem i ułatwianiem modernizacji gospodarstw przez młodych rolników.

Pomoc finansowa, w postaci dotacji, wypłacana będzie młodemu rolnikowi, który rozpoczyna samodzielne prowadzenie gospodarstwa w celu ułatwienia rozpoczęcia działalności i modernizacji przejmowanego gospodarstwa. Kwota dotacji może być przeznaczona na pokrycie kosztów:

- rozpoczęcia produkcji, takich jak: zakup środków produkcji, nasion i zwierząt (koszty obrotowe).
- zakupu gruntów rolnych i budynków gospodarczych,
- zakup kwoty mlecznej.

Ponadto środki pomocy mogą zostać wydatkowane na:

- ∨ budowę lub remont budynków gospodarczych,
- ∨ zakup i/lub instalację maszyn oraz urządzeń do produkcji rolnej, magazynowania lub przygotowania produktów rolnych do sprzedaży,
- ∨ zakładanie plantacji wieloletnich,
- ∨ zakup zwierząt hodowlanych (stada podstawowego),
- ∨ budowę, zakup oraz instalację urządzeń do nawadniania upraw,
- ∨ inwestycje służące ochronie środowiska, poprawie dobrostanu zwierząt i podniesieniu standardów higienicznych produkcji rolnej,
- ∨ koszty ogólne (planowania wstępnego, w tym przygotowania dokumentacji technicznej i ekonomicznej przedsięwzięcia).

Poziom udziału UE

Maksymalnie 80% całkowitego kwalifikującego się kosztu.

Beneficjenci

Młodzi rolnicy, podejmujący po raz pierwszy samodzielną działalność rolniczą.

Kryteria dostępu

Pomoc może być przyznana rolnikowi, który:

- ∨ jest pełnoletni i nie przekroczył 40 roku życia w dniu złożenia kompletnego wniosku o pomoc finansową,
- ∨ podjął prowadzenie gospodarstwa rolnego, nie wcześniej niż 12 miesięcy przed złożeniem wniosku,
- ∨ posiada odpowiednie kwalifikacje zawodowe, oparte na wykształceniu lub doświadczeniu nabytym w trakcie pracy w rolnictwie,
- ∨ jest właścicielem gospodarstwa lub dzierżawi gospodarstwo z zasobu skarbu państwa,
- ∨ jest ubezpieczony w KRUS jako prowadzący gospodarstwo rolne,
- ∨ zobowiązuje się do prowadzenia gospodarstwa przez okres, co najmniej 5 lat od dnia wypłacenia pomocy finansowej.

Ponadto gospodarstwo młodego rolnika musi spełniać wymogi żywotności ekonomicznej oraz ochrony środowiska, higieny i warunków utrzymania zwierząt w chwili, gdy rolnik ubiega się o pomoc lub spełnić je nie później niż po 3 latach od rozpoczęcia prowadzenia tego gospodarstwa przez odbiorcę pomocy.

Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi

Szczegółowe cele działania

Poprawa efektywności ekonomicznej i produktywności.

Poprawa dochodów w rolnictwie i na wsi.

Poprawa warunków życia ludności i rozwoju funkcji gospodarczych i społecznych obszarów wiejskich.

Opis działania

W ramach niniejszego działania będą wspierane inwestycje z zakresu melioracji szczegółowych i podstawowych. Inwestycje z zakresu melioracji szczegółowych bezpośrednio wpływają na lepsze wykorzystanie środków produkcji (np. nawozów), stabilność i jakość plonów, poprawę skuteczności i efektywności zabiegów agrotechnicznych.

Warunkiem realizacji melioracji szczegółowych jest jednak wykonanie inwestycji z zakresu melioracji podstawowych, które zapewniają odpływ wody z urządzeń szczegółowych oraz magazynowanie i doprowadzenie wody do nawodnień, a także ochronę terenów rolnych przed powodzią.

W ramach niniejszego działania realizowane będą projekty związane z budową i modernizacją:

- urządzeń melioracji podstawowych, w tym zwłaszcza: budowli regulacyjnych, przeciwpowodziowych, piętrzących, upustowych, stopni wodnych, obiektów służących do ujmowania wód, kanałów, stacji pomp, zbiorników wodnych);
- urządzeń melioracji szczegółowych, w tym zwłaszcza: rowów wraz z budowlami, drenowań, stacji pomp do nawodnień ciśnieniowych, systemów nawodnień grawitacyjnych), pod warunkiem, że urządzenia te służą regulacji stosunków wodnych w glebie, ułatwieniu jej uprawy oraz ochronie użytków rolnych przed powodzią.

Kwalifikujące się inwestycje i wydatki

Pomocą objęte będą koszty:

- opracowania dokumentacji technicznych przedsięwzięć i zadań inwestycyjnych,
- wykonania prac związanych z budową i modernizacją urządzeń melioracji podstawowych i szczegółowych.

Beneficjenci

Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych.

W przypadku inwestycji dotyczących melioracji szczegółowych, Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych, występuje jako inwestor zastępczy reprezentujący właścicieli gruntów objętych projektem.

Kryteria dostępu

Kompleksowość inwestycji - objęcie inwestycją właściwego obszaru o nieprawidłowych stosunkach wodnych lub zagrożonych powodzią. W przypadku melioracji szczegółowych wymagane jest złożenie przez właścicieli gruntów wniosków przeprowadzenie prac melioracyjnych.

Typ i wysokość pomocy

Pokrycie całkowitych kosztów kwalifikowanych przedsięwzięcia.

Poziom udział UE

Maksymalnie do 80% całkowitego kwalifikującego się kosztu.

Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego

Szczegółowe cele działania:

Wielofunkcyjność rolnictwa.

Poprawa warunków życia ludności i rozwoju funkcji gospodarczych i społecznych wsi.

Opis działania

W ramach niniejszego działania wspierane będą projekty inicjowane przez środowiska lokalne, dotyczące opracowania i wdrożenia strategii rozwoju obszarów wiejskich. Działanie służyć będzie mobilizacji lokalnych społeczności do podejmowania wspólnych przedsięwzięć na rzecz poprawy warunków i jakości życia na wsi, tworzenia warunków dla rozwoju funkcji gospodarczych oraz społecznych i kulturalnych wsi. W ramach tego działania wspierane będą projekty związane z tworzeniem oddolnych strategii rozwoju lokalnego oraz realizacją działań inwestycyjnych z zakresu modernizacji i wyposażenia obiektów pełniących funkcje kulturalne, rekreacyjne i sportowe, odnowy obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa wiejskiego regionu i ich adaptacji na cele kulturalne i społeczne, modernizacji przestrzeni publicznej we wsi (chodniki, place, parki, rynki). Wspierane będą także projekty przyczyniające się do rozwoju publicznej infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych wsi oraz działania związane z promocją regionu. Istotny element tego działania stanowi pobudzenie aktywności środowisk lokalnych i stymulowanie współpracy na rzecz rozwoju i promocji wartości związanych z miejscową specyfiką społeczną, kulturową i przyrodniczą. W ten sposób wdrożenie niniejszego działania wpłynie na stworzenie potencjału dla realizacji w Polsce inicjatywy Wspólnotowej LEADER.

Zakres pomocy

Pomocą finansową mogą zostać objęte koszty:

- ∨ przygotowania lokalnych strategii rozwoju terenów wiejskich, w tym przeprowadzenia prac studialnych, inwentaryzacji zasobów, ekspertyz;
- ∨ modernizacji przestrzeni publicznej;
- ∨ budowy lub modernizacji publicznej infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych i kulturalnych;
- ∨ modernizacji i wyposażenia obiektów pełniących funkcje kulturalne, rekreacyjne i sportowe;

- ✓ odnowy obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa wiejskiego regionu oraz ich adaptacji na cele kulturalne i społeczne;
- ✓ opracowania i publikacji materiałów informacyjnych oraz promocyjnych;
- ✓ współpracy i wymiany doświadczeń z Lokalnymi Grupami Działania (LAG) uczestniczącymi w inicjatywie LEADER+ na terenie innych państw członkowskich UE.

Kryteria:

Finansowaniu podlegają projekty obejmujące swym zasięgiem miejscowości, należące do gmin wiejskich lub miejsko - wiejskich, liczące nie więcej niż 5 tys. mieszkańców. Projekty dotyczyć mogą opracowania lokalnej strategii rozwoju oraz realizacji wynikających z tej strategii zadań inwestycyjnych i towarzyszących (w zakresie promocji lub wymiany doświadczeń i współpracy z lokalnymi grupami działania z terenu UE). Projekty opracowywane są przez stowarzyszenia lokalne (lokalne grupy działania) i podlegają opiniowaniu przez samorząd lokalny (radę sołectwa).

Projekty zgłaszane są za pośrednictwem samorządu szczebla gminnego. Zadania inwestycyjne, wchodzące w zakres projektu, mogą być przyjęte do realizacji pod warunkiem, że są zgodne z przyjętą dla danego obszaru strategią rozwoju.

Typ i wysokość pomocy

Pokrycie do 80% całkowitych kosztów kwalifikowanych przedsięwzięcia.

Poziom udziału UE

Maksymalnie do 80% całkowitego kwalifikującego się kosztu.

Beneficjenci

Miejscowości gmin wiejskich lub miejsko - wiejskich, liczące nie więcej niż 5 tys. mieszkańców.

Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów

Cel działania

Poprawa dochodów w rolnictwie i na wsi

Wielofunkcyjność rolnictwa.

Ograniczenie bezrobocia ludności wiejskiej.

Opis działania

Działanie poprawi sytuację dochodową rodzin rolniczych oraz ograniczy bezrobocie ukryte w rolnictwie poprzez wsparcie tworzenia i rozwoju alternatywnych źródeł dochodów w gospodarstwach rolnych.

Niniejsze działanie będzie ponadto:

- ∨ przyczyniać się do zwiększania wartości dodanej produkcji rolnej,
- ∨ promować pozytywny wizerunek wsi i rolnictwa w społeczeństwie,
- ∨ sprzyjać zachowaniu dziedzictwa kulturowego i zasobów przyrodniczych obszarów wiejskich,
- ∨ ułatwiać dostęp rolników oraz pozostałych mieszkańców wsi do usług.

W ramach niniejszego działania wspierane będą projekty związane z realizacją inwestycji służących podjęciu przez rolników i domowników dodatkowej działalności zbliżonej do rolnictwa. Podjęcie lub rozwój dodatkowej działalności, wykorzystującej istniejące zasoby gospodarstwa i regionu oraz uwzględniającej potrzeby rynku, stwarzać będzie warunki do rozwoju wielofunkcyjnych i trwałych ekonomicznie gospodarstw.

Kwalifikujące się inwestycje:

Inwestycje przeprowadzone w związku z uruchomieniem lub rozwojem działalności dodatkowej w zakresie:

- ∨ agroturystyki,
- ∨ usług związanych z turystyką i wypoczynkiem,
- ∨ edukacji przyrodniczej oraz promocji tradycji i dziedzictwa kulturowego wsi,
- ∨ usług na rzecz rolnictwa i gospodarki leśnej,
- ∨ wstępnego przetwórstwa i przygotowania produktów rolnych do sprzedaży,

- ✓ sprzedaży bezpośredniej produktów pochodzących z gospodarstwa własnego lub ze stowarzyszenia gospodarstw,
- ✓ rzemiosła i rękodzielnictwa,
- ✓ drobnych usług na rzecz mieszkańców wsi,
- ✓ tworzenia i upowszechniania kultury regionalnej.

Kwalifikujące się wydatki

Dozwolone są wydatki na:

- ✓ budowę i remonty budynków,
- ✓ zakup i instalację wyposażenia, maszyn, urządzeń i sprzętu, w tym oprogramowania,
- ✓ zakup zwierząt służących rozwojowi funkcji rekreacyjnych gospodarstwa,
- ✓ koszty ogólne: planowania wstępnego, w tym przygotowania dokumentacji technicznej i ekonomicznej przedsięwzięcia.

Typ i wysokość pomocy

Poziom pomocy wynosi 50% kosztów kwalifikowanych inwestycji.

Poziom udziału UE

Do 45% całkowitego kwalifikującego kosztu.

Beneficjenci

Prowadzący gospodarstwo rolne właściciele lub posiadacze zależni tego gospodarstwa oraz osoby prawne, których statutowym celem jest działalność w rolnictwie i które prowadzą gospodarstwo rolne (np. spółdzielnie) oraz domownicy (wyłącznie w przypadku następujących inwestycji: rzemiosła i rękodzielnictwa, drobnych usług na rzecz mieszkańców wsi).

Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem

Szczegółowe cele działania

Poprawa efektywności ekonomicznej i produktywności gospodarki rolno -

żywnościowej.

Poprawa warunków życia ludności i rozwoju funkcji gospodarczych i społecznych wsi.

Opis działania

W ramach niniejszego działania wspierane będą małe projekty mające na celu polepszenie dostępu przedsiębiorców i wiejskich gospodarstw domowych do infrastruktury technicznej. Działanie to przyczyni się do poprawy warunków życia i prowadzenia działalności gospodarczej (w tym rolniczej) na terenach wiejskich, co sprzyjać będzie wielofunkcyjnemu rozwojowi obszarów wiejskich.

Zakres pomocy

Pomocą finansową mogą zostać objęte koszty:

- ∨ budowy lub modernizacji dróg wewnętrznych, w tym dróg dojazdowych do gruntów rolnych i leśnych, nie zaliczanych do żadnej z kategorii dróg publicznych;
- ∨ budowy lub modernizacji indywidualnych systemów zaopatrzenia w wodę wraz z uzdatnianiem;
- ∨ budowy lub modernizacji lokalnych lub indywidualnych systemów kanalizacyjnych nie włączonych w system sieci kanalizacyjnych;
- ∨ zakresie budowy lub modernizacji urządzeń zaopatrzenia w energię , w tym ze źródeł skojarzonych i odnawialnych;
- ∨ instalacji indywidualnych stałych łączy internetowych.

Kryteria dostępu

Wspierane będą inwestycje zlokalizowane w gminach wiejskich lub miejsko - wiejskich, poza miejscowościami liczącymi więcej niż 5 tysięcy mieszkańców.

Typ i wysokość pomocy

Poziom pomocy wynosi do 50 % kosztów kwalifikowanych.

Poziom udziału UE

Do 45% całkowitego kwalifikującego kosztu

Beneficjenci

Osoby fizyczne, które zamieszkują bądź prowadzą działalność gospodarczą lub rolniczą na terenach wiejskich. Osoby prawne prowadzące działalność gospodarczą lub rolniczą na terenach wiejskich.

Warto również wspomnieć o innych programach, z których gmina może skorzystać w zdobywaniu środków finansowych. Należą do nich m.in.: Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej - Counterpart Fund, Fundacja EkoFundusz, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku.

Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej - Counterpart Fund

Został utworzony i zarejestrowany w sądzie uzyskując osobowość prawną jako organizacja pozarządowa (NGO : non-governmental organization) w dniu 4 stycznia 1990 r. na podstawie i w wykonaniu bilateralnych uzgodnień oraz umowy zawartej pomiędzy Wspólnotą Europejską i Rządem RP, dla administrowania i zarządzania - w ścisłej współpracy ze Wspólnotą - środkami pochodzącymi ze sprzedaży artykułów żywnościowych przekazanych Polsce nieodpłatnie w latach 1989-90.

Pod koniec 1997 r. Komisja Europejska uznała, że od 1990 r. Fundusz poważnie przyczynił się do rozwoju sektora rolniczego w Polsce, rozwinął stopień kompetencji administracyjnej, profesjonalizmu zawodowego oraz znajomości sektora wiejskiego, i z tych powodów Komisja doszła do wniosku, że Fundusz stał się zdolny do kontynuacji zarządzania środkami już bez dalszego udziału Komisji. Specjalna umowa w tej sprawie z 22 listopada 1997 r. zawarta przez Komisję z Rządem RP gwarantuje utrzymanie statusu Funduszu jako organizacji pozarządowej (NGO), jak również jego charakteru i celów statutowych.

Według aktualnego Statutu, celem Funduszu jest ilościowy i jakościowy rozwój sektora rolniczego w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju infrastruktury wiejskiej oraz małej przedsiębiorczości na terenach wiejskich, co powinno przyczynić się do restrukturyzacji agrarnej i zmniejszenia bezrobocia na wsi. Obecnie Fundusz realizuje następujące programy finansowe: osiem preferencyjnych linii kredytowych (oświata wiejska, drogi wiejskie, zaopatrzenie wsi w wodę, odprowadzanie i oczyszczanie ścieków komunalnych na terenach wiejskich - od 1.01.2001r., tworzenie gminnych pracowni internetowych - od 1.06.2002 r., mała przedsiębiorczość na wsi, mikrokredyty na pozarolniczą działalność gospodarczą na terenach wiejskich, kredytowanie przedsięwzięć inwestycyjnych w zakresie agroturystyki - od 1.01.2001r.), a ponadto dwa programy subwencyjne (ochrona zdrowia na wsi i wiejskie składowiska odpadów stałych).

Fundacja EkoFundusz

Geneza EkoFunduszu sięga roku 1991, kiedy to Klub Paryski, zrzeszający państwa będące wierzycielami Polski, podjął decyzję o redukcji polskiego długu o 50%, pod warunkiem spłaty pozostałej części do roku 2010. Rząd Polski zaproponował, aby dalsze 10% długu można było

przeznaczyć na wsparcie najpilniejszych przedsięwzięć w ochronie środowiska. Była to pierwsza w skali światowej inicjatywa zamiany części długu gwarantowanego przez państwo na cele ekologiczne (tzw. ekokonwersja długu). Zgoda na tę propozycję ze strony wszystkich 16 państw wierzycielskich oznaczałaby możliwość przeznaczenia na ochronę środowiska w Polsce kwoty ponad 3 miliardów dolarów. Stanowiłoby to bardzo istotne wsparcie finansowe dla podejmowanych w kraju wysiłków w celu poprawy stanu środowiska, silnie zdegradowanego w wyniku wieloletnich zaniedbań w poprzednim systemie politycznym i gospodarczym. Klub Paryski przychylił się do propozycji Polski stwarzając generalną możliwość zastosowania mechanizmu konwersji części długu (do 10%) na cele uzgodnione w umowach bilateralnych między Polską a poszczególnymi krajami wierzycielskimi. W kwietniu 1992 roku Minister Finansów, działając w imieniu Skarbu Państwa, powołał EkoFundusz, nadając mu statut niezależnej, nie nastawionej na zysk fundacji.

Podstawowym źródłem przychodów EkoFunduszu są wpływy z ekokonwersji polskiego długu, wynikające z umów Polski ze Stanami Zjednoczonymi, Francją, Szwajcarią, Szwecją, Włochami i Norwegią. Odpowiednie kwoty z tego tytułu zagwarantowane są corocznie w ustawie budżetowej w dziale "obsługa zadłużenia zagranicznego" i regularnie wpłacane na konto EkoFunduszu z budżetu państwa, jako zobowiązanie Polski wobec krajów-donatorów. W latach 1993-1994 wpływy EkoFunduszu wynikające z ekokonwersji długu kształtowały się na poziomie 12-19 mln PLN rocznie (równowartość 6,9-8,7 USD rocznie). W 1995 roku wpływy te wzrosły ponad trzykrotnie. Było to możliwe dzięki decyzji rządu Stanów Zjednoczonych o zmianie schematu spłat tej części długu Polski. Zamiast dotychczasowego sposobu, przewidującego znaczne zwiększenie spłat po roku 2000 ustalono, że część długu, która została przeznaczona na działania na rzecz ochrony środowiska spłacana będzie przez Polskę równomiernie w całym okresie lat 1995-2010. Od tego momentu wpłaty na konto EkoFunduszu w wyniku ekokonwersji 10% długu wobec USA wynoszą corocznie równowartość 24,2 mln USD. W latach 1992-2002 łączne przychody z tytułu ekokonwersji polskiego długu wyniosły około 272,5 mln USD, co stanowi około 47% całości kwoty, jaką EkoFundusz ma otrzymać w okresie 1992-2009. Fundacja otrzyma w najbliższych 7 latach co najmniej kolejne 298 mln USD, przy czym kwota ta może wzrosnąć, jako że możliwość zastosowania ekokonwersji polskiego długu rozważana jest obecnie przez szereg państw. Oprócz przychodów z tytułu ekokonwersji długu Fundacja dysponuje również wpływami z operacji bankowych oraz wpływami z darowizn. Dotychczas bezpośrednio w zarządzanie przez EkoFundusz przekazane zostały dwie darowizny: rządu Norwegii w 1997 roku oraz rządu Szwajcarii w 2000 roku. W łącznej kwocie 3 932 531 USD.

W latach 1992-2002 EkoFundusz przyznał dotacje na łączną kwotę około 917 mln złotych, dla ponad 800 projektów w pięciu sektorach priorytetowych. Są nimi: ograniczenie transgranicznego transportu dwutlenku siarki i tlenków azotu oraz eliminacja niskich źródeł ich emisji, ograniczenie dopływu zanieczyszczeń do Bałtyku oraz ochrona zasobów wody pitnej, ograniczenie emisji gazów powodujących zmiany klimatu Ziemi, ochrona różnorodności biologicznej oraz gospodarka odpadami i rekultywacja gleb zanieczyszczonych.

EkoFundusz stosuje różne formy poszukiwania dobrych projektów. Od wielu lat ogłaszane są kolejne edycje ogólnopolskich konkursów w następujących dziedzinach:

- oszczędność energii w miejskich systemach grzewczych,
- ochrona najcenniejszych wartości przyrodniczych w parkach narodowych i krajobrazowych,
- ochrona zagrożonych gatunków roślin i zwierząt,
- ochrona obszarów wodno-błotnych,
- redukcja emisji zanieczyszczeń powietrza w uzdrowiskach i parkach narodowych,
- energetyczne wykorzystanie biomasy.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Jest to największa instytucja realizująca Politykę Ekologiczną Państwa poprzez finansowanie inwestycji w ochronie środowiska i gospodarce wodnej, w obszarach ważnych z punktu widzenia procesu dostosowawczego do standardów i norm Unii Europejskiej. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej jest instytucją finansującą przedsięwzięcia w ochronie środowiska. Narodowy Fundusz działa od 1 lipca 1989 roku, a powstał na podstawie ustawy z dnia 31 stycznia 1980 roku o ochronie i kształtowaniu środowiska.

Celem działalności Narodowego Funduszu jest finansowe wspieranie inwestycji ekologicznych o znaczeniu i zasięgu ogólnopolskim i ponadregionalnym oraz zadań lokalnych, istotnych z punktu widzenia potrzeb środowiska. Dystrybucja środków finansowych z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej odbywa się w ramach następujących dziedzin:

- ∨ Ochrona powietrza
 - Ochrona wód i gospodarka wodna
 - Ochrona powierzchni ziemi
 - Ochrona przyrody i krajobrazu oraz Leśnictwo
 - Geologia i górnictwo
 - Edukacja ekologiczna
 - Państwowy Monitoring Środowiska
 - Programy międzydziedzinowe
 - Nadzwyczajne Zagrożenia Środowiska
- ∨ Ekspertyzy i prace badawcze

Wnioskodawcami ubiegającymi się o środki finansowe z Narodowego Funduszu mogą być:

- ∨ jednostki samorządu terytorialnego,
 - przedsiębiorstwa,
 - instytucje i urzędy,
 - szkoły wyższe i uczelnie,
 - jednostki organizacyjne ochrony zdrowia,
 - organizacje pozarządowe (fundacje, stowarzyszenia),
 - administracja państwowa,
 - osoby fizyczne.

W Narodowym Funduszu stosowane są trzy formy dofinansowywania:

- ∨ finansowanie pożyczkowe (pożyczki udzielane przez NF, kredyty udzielane przez banki ze środków NF, konsorcja czyli wspólne finansowanie NF z bankami, linie kredytowe ze środków NF obsługiwane przez banki),
 - finansowanie dotacyjne (dotacje inwestycyjne, dotacje nieinwestycyjne, dopłaty do kredytów bankowych, umorzenia),
 - finansowanie kapitałowe (obejmowanie akcji i udziałów w zakładanych bądź już istniejących spółkach w celu osiągnięcia efektu ekologicznego).

**Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w
Białymstoku**

Pomoc finansowa Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku przyznawana jest na zadania określone wojewódzkim funduszom ochrony środowiska i gospodarki wodnej w ustawie z dnia 27.04.2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 62, poz. 627, z późn. zm.) oraz w oparciu o "Politykę ekologiczną państwa", "Strategię rozwoju Województwa Podlaskiego", programy ochrony środowiska wraz z planami gospodarki odpadami. Fundusz udziela pomocy finansowej:

- osobom prawnym,
- jednostkom organizacyjnym nie posiadającym osobowości prawnej, osobom fizycznym prowadzącym działalność gospodarczą,
- jednostkom organizacyjnym administracji publicznej nie posiadającym osobowości prawnej, którym właściwy organ administracji udzielił pełnomocnictw,
- osobom fizycznym realizującym "Program Ochrony Środowiska w Rolnictwie".

Dotacje mogą być udzielane na dofinansowanie zadań w zakresie:

- edukacji ekologicznej,
- monitoringu,
- ochrony przyrody,
- zalesiania i zakrzewiania,
- ochrony lasów na obszarach szczególnej ochrony,
- wspomagania systemów kontrolno-pomiarowych stanu środowiska,
- zadań w zakresie pilotażu i wdrożeń postępu technicznego i nowych technologii o dużym stopniu ryzyka,
- ochrony przed powodzią, pożarami i zapobiegania lub likwidacji nadzwyczajnych zagrożeń środowiska.
- kompleksowych programów badawczo-rozwojowych i wdrożeniowych w ochronie przyrody i środowiska,
- systemu kontroli wnoszenia przewidzianych ustawą opłat za korzystanie ze środowiska, a w szczególności tworzenia baz danych podmiotów korzystających ze środowiska obowiązanych do ponoszenia opłat,
- realizacji programu "Ochrona Środowiska w Rolnictwie".

Głównym celem Programu "Ochrona Środowiska w Rolnictwie" jest ochrona środowiska naturalnego województwa. Równie ważnym celem jest dostosowanie polskich gospodarstw rolnych do standardów Unii Europejskiej obowiązujących w zakresie ochrony środowiska, higieny i

dobrostanu zwierząt. Osiągnięcie standardów środowiskowych w gospodarstwach rolnych warunkuje głównie realizacja inwestycji koniecznych do prawidłowego rolniczego zagospodarowania odchodów zwierzęcych - płyt obornikowych, zbiorników na gnojówkę i gnojownicę wraz z niezbędnym oprzyrządowaniem (pompy, mieszadła, instalacje). Wymóg wyposażenia gospodarstw rolnych w szczelne zbiorniki do magazynowania odchodów zwierzęcych wynika z zapisów Dyrektywy Rady 91/676/EEG z dnia 12 grudnia 1991 roku dotyczącej ochrony wód przed zanieczyszczeniami spowodowanymi przez azotany pochodzące ze źródeł rolniczych (tzw. Dyrektywa azotanowa). Transpozycja podstawowych zapisów ww. Dyrektywy do prawa polskiego została dokonana m.in. poprzez uchwalenie ustawy Prawo Wodne i ustawy o nawozach i nawożeniu.